T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

# FUTBOL TARAFTARLARININ ŞİDDET ve SALDIRGANLIK İFADELERİNE YAKLAŞIMLARININ İNCELENMESİ (Antalyaspor Örneği)

**Alparslan Aziz TUNÇ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

SPOR YÖNETİCİLİĞİ ANABİLİMDALI

**Danışman**
**Prof. Dr. İbrahim Bülent FİŞEKÇİOĞLU**

**KONYA-2019**

# ÖNSÖZ

Yüksek Lisans sürecimin başından beri benden yardımlarını esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. İbrahim Bülent FİŞEKÇİOĞLU'na, vermiş olduğu destek ve yardımlarından ötürü Prof. Dr. Hamdi PEPE'ye, tez sürecim boyunca çalışmalarımı yakından takip eden Dr. Öğr. Üyesi Erhan DEVRİLMEZ'e, bilgi ve tecrübelerini her fırsatta benimle paylaşan Doç. Dr. Selahattin AKPINAR'a, tüm samimiyetiyle fikirlerini bana aktaran, yol çizen Doç. Dr. Veysel TEMEL ve çalışmada tartışma-sonuç bölümünün yazılmasında emeği geçen, desteğini sürekli hissettiğim Arş. Gör. Dr. Oruç Ali UĞUR'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Ayrıca bu güzel günleri yaşamamı sağlayan, emeğini inkar edemeyeceğim amcam Salih TUNÇ'a çok teşekkür ederim.

**Alparslan Aziz TUNÇ**

**KONYA, 2019**

## İÇİNDEKİLER

**1. GİRİŞ ..... 1**

1.1. Futbol Taraftarı ..... 3

1.1.1. Futbol Taraftar Türleri……..... 4

1.2. Saldırganlık Kavramı……..……...7

1.2.1. Sporda Saldırganlık……...7

1.2.2. Futbol Taraftarında Saldırganlık ..... ….8

1.2.3. Saldırgan Davranışlara Yol Açan Sebepler ..... 10

1.2.4. Taraftar Saldırganlığında Amaç ..... 11

1.2.5. Taraftarı Saldırgan Davranışlara Yönelten Faktörler ..... 11

1.3. Şiddet Kavramı ..... 15

1.3.1. Sporda Şiddet ..... 16

1.3.2. Futbol Taraftarında Şiddet ..... 18

1.4. Futbolda Şiddet ve Saldırganlığı Ortaya Çıkaran Faktörler ..... 19

1.4.1. Kitle İletişim Araçlarının Seyirciler Üzerine Etkisi ..... 19

1.4.2. Hakemlerin Seyirciler Üzerine Etkisi ..... 20

1.4.3. Antrenörlerin Seyirciler Üzerine Etkisi ..... 21

1.4.4. Yöneticilerin Seyirciler Üzerine Etkisi ..... 22

1.4.5. Amigoların Seyirciler Üzerine Etkisi ..... 22

1.4.6. Futbolcuların Seyirciler Üzerine Etkisi ..... 23

1.4.7. Güvenlik Güçlerinin Seyirciler Üzerine Etkisi ..... 23

1.5. Dünyada ve Ülkemizde Yaşanmış Saldırganlık ve Şiddet Olayları ..... 24

**2. GEREÇVE YÖNTEM ..... 31**

2.1. Evren ve Örneklem ..... 31

2.2. Veri Toplama Araçları ..... 31

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu ..... 31

2.2.2. Sporda Seyirci Saldırganlığı ve Şiddet Ölçeği (SSAVS) ..... 32

2.3. Verilerin Analizi ..... 33

**3. BULGULAR ..... 34**

**4. TARTIŞMA ..... 46**

**5. SONUÇVE ÖNERİLER ..... 56**

**6. KAYNAKLAR ..... 57**

**7. EKLER ..... 61**

7.1. EK-A: Kişisel Bilgi Formu……...61

7.2. EK-B: Sporda Seyirci Saldırganlığı ve Şiddet Ölçeği (SSAVS)…….62

7.3. EK-C: S.Ü. Spor Bilimleri Fakültesi Etik Kurul Kararı…….....64

**8. ÖZGEÇMİŞ ..... 66**

**ÖZET**

**T.C.**
**SELÇUK ÜNİVERSİTESİ**
**SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

## Futbol Taraftarlarının Şiddet ve Saldırganlık İfadelerine Yaklaşımlarının İncelenmesi (Antalyaspor Örneği)

**Alparslan Aziz TUNÇ**

**Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ/KONYA-2019**

Mevcut çalışmada, Antalyaspor Futbol Taraftarlarının şiddet ve saldırganlık ifadelerine yaklaşımlarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma grubunu, 47 kadın ve 189 erkek taraftar olmak üzere toplam 236 Antalyaspor Taraftarı (Yaş Ort= 21,29 ±1,99) oluşturmaktadır. Taraftarlarının şiddet ve saldırganlık düzeylerini ölçmek için Şanlı ve Güçlü (2015) tarafından Türkçeye uyarlanan "Sporda Seyirci Saldırganlığı ve Şiddet Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçümlerin, normal dağılıma uygun olup olmadığını belirlemek için One-Sample Kolmogorov-Smirnov normallik dağılım testi kullanılmıştır. Bunun sonucunda ise t-testi ve One way - Anova testleri uygulanmıştır. Farkın kaynağını belirlemek için Post Hock, Sheff ve Tamhane $T_2$ testlerine bakılmıştır.

Araştırma sonucuna göre, taraftarların genel şiddet ve saldırganlık düzeylerinin puan ortalamaları, (Ort= 44,24) şiddet ve saldırganlık ölçeği alt boyutlarından davranışsal düzeyde saldırganlık puan ortalamaları (Ort=11,94) ve bilişsel düzeyde saldırganlık puan ortalamaları (Ort=17,13) ile düşük seviyede iken Duyuşsal düzeyde saldırganlık puan ortalamaları (Ort=15,18) ise orta seviyede olduğu söylenebilir. Kişisel özelliklere göre taraftarların genel Sporda Seyirci Saldırganlığı ve Şiddet Ölçeği ve alt boyut düzeylerinin cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve meslek değişkenlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur.

**AnahtarKelimeler:** Futbol, Saldırganlık, Şiddet, Taraftar

**SUMMARY**

**REPUBLIC OF TURKEY**
**SELÇUK UNIVERSITY**
**HEALTH SCIENCES INSTITUTE**

# Analysis of Football Fans' Approaches to Violence and Aggression Expressions (Antalyasport Example)

**Alparslan Aziz TUNÇ**

**Department of Sports Management**

**MASTER THESIS/KONYA–2019**

The Current study examined the football fans' approaches to violence and aggression expressions. On hundred eightynine supporters, 47 females & 189 males, Average age= 21.29±1.09) created from Antalyasport supporters. In order to determine supporters' Violence and Aggression levels, "Audience Aggression and Violence Scale at Sport" adapted to Turkish by Sanlı & Guclu (2015) was used. One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test was applied to determine whether the measurements were appropriate for normal distribution. So, t-Test and One way - Anova tests were applied because of normal distribution. For the Post Hock, Sheff and Tamhane T2 tests were used to determine the source of the difference.

The results indicated that while the mean scores of the general violence and aggression levels of the supporters (Mean= 44,24), violence and aggression scale sub-dimensions of the behavioral level of aggression point average (Mean= 11.94) and The mean score of aggression at cognitive level (Avg= 17,13) were low level, aggressive mean scores on sensory level (Mean= 15.18) was mi-level. According to personal characteristics, a statistically significant difference was found between gender, age, educational status and occupational variables with the participants' Audience Aggression and Violence Scale in Sport and sub-dimensions.

**Key Words**: Aggression, Fans, Football, Violence.

# 1. GİRİŞ

Futbol takım taraftarı olarak insanların bir tarafa ait olması ve taraf olması yaygın olarak görülen bir durumdur. Seyirci ve taraftar grupları spor kulüplerinin özellikle futbol kulüplerinin önemli bir gelir kaynağıdır. Taraftarlar, takımlarını maddi ve manevi yönden destekleyen önemli bir kitledir (Bayram 2011).

Barış, kardeşlik ve sevgi ile birlikte rekabet duygusunu yaşayan her fert, sosyal bir ağ gibi spor ortamında buluşur. Fakat rekabetin ekonomik boyutta getirdiği kazanımlar, kazanma ve kaybetme algısı, gün geçtikçe sporun yapısını ve algılanma biçimini değiştirmiştir (Yücel ve ark 2015).

Futbol, geçmişten günümüze modern dünya ile birlikte hızla değişime uğramış ve kalabalık insan grupları arasında eğlence aracı olarak görülmeye başlamıştır. Eğlence aracı olarak görülmesinin ötesinde, futbolun ekonomi, medya, eğitim, siyaset ile iç içe olması önemini arttırmaktadır. Tümüyle bu özellikleri düşünüldüğü zaman spor ve futbol, dünya genelinde yönlendirilmesi gereken toplumsal bir sorun halini almıştır (Vojinovic 2016).

Futbolun sürükleyici ortamı, coşkusu, heyecanı, kişilerin destekledikleri futbol takımlarına aidiyeti de kendi içerisinde özelleşmektedir. Futbol kulüplerinin temsil ettiği değerler, grupları ve grup üyelerini yaratmıştır. Kişiler arasında sadece futbolu icra etmek, oynamak değil, seyirci olarak izlemek düşüncesi ortaya çıkmıştır. Seyirci olarak futboldan zevk almaya çalışan kişiler arasında zaman zaman şiddet ve saldırganlık olayları yaşanmıştır (Kalkan 2016).

Hızla gelişen ve değişen dünya sisteminde insanlar teknolojik, ekonomi, küreselleşme gibi konularda maddi ve manevi yönden tatminsizlik içinde olabilirler. Tatminsizlik sonucunda deşarj olma eğilimindeki futbol tribünlerini dolduran insanlar, problemlerle başa çıkmak yada unutmak için şiddet ve saldırgan davranışlara yönelebilirler (Var 2008).

Dünyada ve ülkemizde futbol taraftarlığı önemli bir kesim için büyük önem ve değer taşımaktadır. Futbol kulüpleri, takımları arasında yaşanan rekabet, bazen ülkelerin yaşadığı ekonomik ve çeşitli politik konulardan daha çok ilgi uyandırır. Seyirci ve taraftar grupları zaman zaman özel hayatlarındaki beklentileri, takım veya kulübünün başarıları ile tatmin etmektedirler (Yüksel ve ark 1998).

Seyirci açısından büyük bir çekiciliğe sahip olan futbol, başlı başına bir sektör halini almıştır. Büyük kitlelere hitap eden futbol, ciddi sorunları da

beraberinde taşımaktadır. Geçmişten günümüze, dünyada ve ülkemizde çok ciddi boyutlara ulaşan seyirci olayları ile karşılaşılmıştır. Kitle psikolojisi ile birlikte hareket eden futbol seyircisi, müsabaka anında ve tribünlerde şiddet ve saldırganlık olaylarına sebebiyet vermektedirler. Şiddet ve saldırgan davranışların ortaya çıkmasında baş sorumlu taraftarlar olmasına karşın, kulüp yöneticileri, hakemler, antrenörler, oyuncularında büyük etkisi ve önemi vardır (Yetim 2000). Futbolun içerisinde barındırdığı şiddet ve saldırganlık tutumu, toplumları huzursuz, tedirgin etmekte; futbol müsabakaları esnasında stadyumlarda, müsabaka sonrası sokaklarda sevinç ve coşku yerini bazen korku ve endişeye bırakmaktadır (Vojinovic 2016).

Bu çalışmada, Antalyaspor Futbol Taraftarlarının farklı değişkenlere göre şiddet ve saldırganlık ifadelerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, aylık gelir durumu ve meslek değişkenlerine göre şiddet ve saldırganlık ifadelerine yaklaşımlarının incelenmesi amaç edinilmiştir.

## 1.1 Futbol Taraftarı

Futbolun birçok kitleye hitap etmesinden dolayı diğer spor dalları arasında daha farklı bir anlamı ve popülaritesi vardır. Dünyada ve Türkiye'de seyir açısından en çok izleyici toplayan branş tartışmasız futboldur. Futbol müsabakaları toplumun her sınıfından insana hitap etmektedir. Farklı meslek, düşünce yapısı, gelir seviyesi ve farklı kişiliğe sahip insanların müsabaka ortamında benzer tutum ve davranışlar gösterdiği gözlemlenmektedir. Sporun ve futbolun birleştirme özelliği varsayılarak, insanların stadyum ortamında normalde yapmayacakları şeyleri diğer seyircilerin etkisi altında kalarak yaptıkları görülmektedir (Vojinovic 2016).

Sporun her alanında milyonlarca insanı peşinden sürükleyen dört dikkate değer unsur bulunmaktadır. Bunlar; medya, teknik kadro, sporcu, seyirci yani taraftardır. Dürüst, samimi ve takımını her durumda temsil edip destekleyen unsur ise taraftardır. Seyircisiz oynama cezası verilen bir takımın müsabakasında ne tat vardır ne de zevk. Örneğin futbolda seyircisiz oynanan bir maçtan zevk alınamaz. Aynı şekilde futbolcuların, oyuncuların motive olması da zorlaşır (Talimciler 2003).

Taraftarlık, futbolun kültürel alt başlıklarından bir tanesidir. Futbolu kendine has imgeleri ve söylemi olan bir kültür olarak düşündüğümüz zaman; taraftarlığı da bu kültürün taşıyıcı etkeni olarak göstermek doğru olacaktır (Dikici 2008).

Oyun olarak oynanmaya başlanmasından beri futbol, geniş kitlelere hitap etmiştir. Kapitalist üretim biçimi ve sanayi devriminin ilanı ile birlikte futbolun modern biçimi ortaya çıkmıştır. Kalabalık guruplar şeklinde oynanan futbola getirilen yeni kurallar sistemli bir yapı ve oyun çerçevesinde yeniden yapılandırılmıştır. Bunun sonucunda tüm toplumlar tarafından benimsenmiş ve azımsanmayacak bir seyirci/taraftar gurubuna hitap etmeyi başarmıştır. Modernleşen futbol ve taraftar arasında önemli bir ilişki vardır. Büyüyen futbol ekonomisi, medya, siyaset, sponsorlar, şirketler aracılığıyla toplumun her kesimine ulaşmış ve kendisine seyirci/taraftar kitlesi yaratmıştır (Taştan 2009).

Futbolun sevilmesi ve benimsenmesi için taraftar olmak önemli bir nedendir. Futbol müsabakalarını izleyen, futbol sohbetlerine katılıp görüşlerini belirten, vakit ayırıp halı sahada futbol oynayan fakat hiçbir kulübe yakınlığı, sempatisi olmayan kaç kişi vardır? İstisnai durumlar hariç futbolseverlerin çoğu, aynı zamanda taraftardır. Bazıları futbolu izleyerek zevk alır; bazıları ise doksan dakika boyunca takımına destek vermek için marşlar, şarkılar söyleyerek hem destekçisi olur hem de zevk alır (Dikici 2008).

Türk Dil Kurumu'na göre taraftar; sporun, sporcuların temsil ettikleri simgeler, kulübe veya kulüp değerlerine bağlı olan kişilerdir (TDK 2019). Taraftarlık, heterojen bir yapıya sahiptir. İçerisinde farklı türleri barındıran, farklı pratiğe sahip tezahürü farklı olan bir olgudur. Fanatiklik bazen taraftarlık anlamında bazen ise içerisinde aşırılık ve şiddet olan holiganlık anlamında kullanılmaktadır. Fanatik ve taraftar arasındaki fark; fanatiklerin bir tık takımlarına olan bağlılıklarının fazla olmasıdır. Holiganlık ise bu tanımlardan biraz farklı olarak içerisinde şiddet, saldırganlık ve yıkıcılık barındırmasıdır (Koçer 2012).

**Futbol Taraftarının Özellikleri;**

- Futbol taraftarı ve taraftarlık kanalı kurularak, kişiler arası müşterek düşünce hakimdir,
- Futbol taraftarının üyeleri arasında iletişim ve bilgi mevcuttur,
- Futbol taraftarının hareketlerinin bir kısmının önceden tahmin edilebilme imkanı vardır,
- Futbol taraftarı temkinli davranma eğilimine sahip olduğu halde, provoke edilmeye meyillidirler,
- Futbol taraftarının teşkilatlanma ve birlikte hareket etme özelliği vardır (Öztürk 2003).

### 1.1.1. Futbol Taraftar Türleri

**Seyirci**

Türk Dil Kurumu'na göre seyirci: Eğlenmek, izlemek, bilgilenmek amacı ile bakan, gören, izleyen kişidir (TDK 2019). Spor seyircileri, öncesinde organize

edilmemiş tepki ve çıkarlar doğrultusunda birleşmiş insan kalabalığıdır. Müsabaka öncesi ve sonrasında birleşip benzer tepkiler verirler (Gültekin 2008).

Sosyolojik açıdan bakıldığı zaman seyirci, sistemsiz, birbirinden bağımsız topluluklar olarak toplanan, kısa ve bir bütünlüğü olmayan sosyal grup olarak belirtilmiştir. Meraklılar kalabalığı, maç seyircileri, panel-sempozyum dinleyicileri, otobüs veya trendeki yolcular gibi gerçek bir bütünlüğü olmayan gruplar olarak kabul görmüştür (Demir 2009).

Kişiselleştirilebilir bir kavram olmasından dolayı seyircilik, taraftarlıkla benzeşmektedir. Kimi sadece oyunun kalitesine odaklanırken, kimisi heyecandan yerinde duramaz haldedir. Bazı seyirciler oyunun kurallarını bilerek hakem kararları, oyuncu hareketleri veya performansına dikkat ederken; bazı seyirciler ise sadece skora ve sonuca dikkat eder. Seyircilik taraftarlığın başlangıcı konumundadır. Galibiyetten duyulan sevinç ya da mağlubiyetten duyulan hüzün her zaman en üst noktada değildir. Halbuki taraftar için durum çok daha farklıdır. Kazanılan maç sonrası kendisi zafer elde etmiş gibi sevinirken, mağlubiyet sonrası ise kendi oynamış gibi hüzünlenir. Seyircinin takımına olan bağlılığı, taraftara göre bir seviye daha alttadır (Dikici 2009).

**Fanatik**

Her ne olursa olsun tuttuğu takıma bağlı kalan, kazanması ve galip gelmesi için her türlü yolu meşru gören kişiye taraftar denir (Kuru ve Var 2009). Fanatik, takımına aşrı bağlı tutkulu taraftardır. Kendinden geçercesine müsabakayı takip eder. Rakip kim olursa olsun taraftarını asla kabullenemez, asıl amacı tribündür. Çünkü orası onun için savaş meydanıdır (Galeano 2006).

Bir futbol oyuncusuna, futbol takımına hayranlık düzeyinde duyulan ifadeye fanatizm denir. İçerisinde sevgi, sempati, hayran olma duygularını barındırır. Bakıldığında fanatizm, sevgi hayranlık çerçevesinde ve olumlu bir ifadedir. Fakat; fanatikliği tehlikeye sokan durum saldırganlık ve şiddetin yol açtığı holiganizmdir (İnel 1996).

Abaç (1935) Fanatiklerin tribünde sergileyebilecekleri belli başlı davranışları şu şekilde sıralamıştır;

- Galip gelmek için her yola başvururlar,
- Kalpler, yalnız kulübünün simgeleri için çarpar,
- Onlar, oyunun güzelliği ile ielgilenmezler, sonuca odaklanırlar,

- Takımları sayı elde ettiği zaman, bağırmaya, heyecanlarını dışarı atma ihtiyacı duyarlar,
- Takımları sayı kaybettiği zaman tam tersi üzüntü ve stres yaşarlar. İlk başlarda inanmayıp sonrasında sonucu kabullenerek diğer taraftar gruplarına sataşmaya başlarlar (Akt: Acet 2001).

**Holigan**

Gelişen sanayi ve hızla parasallaşmayla beraber spor, sadece boş zamanları değerlendirme aracı olmaktan çıkmış; futbol branşı da sportif özünü yitirmiştir. Kazanmanın ve kaybetmenin sonuç olmaktan çıkıp yüksek miktarda kazanç ve kayıpları ifade etmesi futbolun da fair-playden uzaklaşmasına neden olmuştur (Akşar 2005).

Türk Dil Kurumu'na göre; sporda ve özellikle futbolda çevreye zarar verme eğiliminde olan, aşırıya kaçan tutum ve davranış sergileyen taraftar grubuna holigan denir (TDK 2019). Holiganlık, maç günlerinde futbol müsabaka alanının içinde dışında ve kalabalıkta gerçekleşen sorunlar olarak tanımlanır. Sporun üzerinde olumsuz etkileri olduğu düşünülen bir kavramdır (Jwell ve ark 2014).

Kerr (1994), futbol holiganları bir futbol takımına ait olduklarını savunmalarına rağmen, tuttukları takımın aldığı sonuç, başarıların bir önemi olmadığını savunmaktadır. Holiganlar futbolu kamuoyuna, güvenlik güçlerine holigan faaliyetlerini devam ettirmek için araç olarak görmektedir.

Holigan kavramının ilk olarak İngiltere'de ortaya çıktığı savunulmaktadır. İngiltere'nin yerel gazetesi Daily News'in haberlerinde, sürekli kavga çıkaran futbol taraftarına Patrick Hoolihan ya da Hooligan olarak adlandırmasından sonra holigan tabirinin ortaya çıktığı düşünülmektedir (Hobbs 1991).

İngiltere'den başlayan ve Batı Avrupa'da sık sık gözlemlenen holiganizm olayları zamanla Doğu Avrupa'ya da sıçramıştır. Kulüp müsabakalarının yanı sıra milli müsabakalarda da holiganizm olayları ortaya çıkmıştır (Beiu 2005).

Holiganlar, takımlarına her ne kadar bağlı olurlarsa olsunlar takımlarının galip gelmesi ya da başarı elde etmesi onlar için pek önemli değildir. Holiganlar sadece takımlarının maçlarına ve rakip takım taraftarına odaklanırlar. Holiganların amaçları sadece olay çıkarmak ve kavga etmektir (Arıkan ve Çelik 2007).

Üge (1993), çalışmasında holiganların genel özellikleri ile ilgili olarak şunları söylemiştir;

- Holiganların kesin olarak anti-sosyal bir kişilik yapısına sahip oldukları, çevreye uyum sağlayamadıkları,
- Holiganların, yaptıkları hareketlerin sonuçlarından utanmadıkları ve pişmanlık duymadıkları,
- Sorumluluk duygusu taşımadıkları,
- Çok rahat yalan söyledikleri ve hırsızlık yaptıkları,
- Kuralları tanımadıkları ve çok rahat kavga çıkarttıkları,
- Büyük çoğunluğunun aşırı alkol kullandıkları,
- Yaptıklarının tamamen bilincinde oldukları, söylenebilir (Akt: Acet 2001).

## 1.2. Saldırganlık Kavramı

Dünyanın varoluşu ve günümüze kadar geçen sürede insan hayatının içinde yer edinen saldırganlık; ilişkilerde bireylerin birbirlerine onur kırıcı sözler söylemesinden, milyonlarca insanın savaşlarda katledilmesine kadar uzanabilmekte ve insan hayatını olumsuz bir şekilde etkilediğinden dolayı yanlış bir davranış biçimi olarak görülmektedir (Tuzgöl 2000).

Saldırganlık birbirinden çok farklı davranış, duygu ve düşünce biçimlerini içerir. Duygu değişimleri, hırs, rekabetçi ve inatçı bireyleri tanımlamak için de kullanılmaktadır. Saldırganlık öfke, sinir, düşmanlık, şiddet gibi konuların temel ve genel bir tanımıdır (Akıl 2018).

Anderson ve Bushman (2002), saldırganlık; bir bireyin başka bir bireye zarar vermek üzere gerçekleştirdiği davranışlar bütünüdür. Bandura (1973), ise bireyin yaralanması veya herhangi bir nesnenin zarar görmesi şeklinde saldırganlığın tanımını yapmıştır.

### 1.2.1. Sporda Saldırganlık

Eskiden beri insanlar hayatta kalmak, yabani hayvan saldırılarından korunmak, beslenmek için ister istemez saldırgan bir tutum takınmışlardır. Böyle bir rekabet ve hayatta kalma evresinde avcılık ön plana çıkmış bir uğraş ve spor olarak günümüze kadar gelmiştir. Bu nedenle hemen hemen bütün spor branşlarında bir rekabet mücadelesi mevcuttur (Gür 2015).

Günlük yaşamımızda doğal hal alan saldırganlık, hayatımızın her alanında olduğu gibi spor faaliyetlerinde de görülmektedir. Spor türlerinde saldırganlık bir tür deşarj aktivitesi olarak görülmektedir. Farklı değişken gruplar ve seyirci faktörü bir araya geldiği zaman saldırganlık, sporda bir tehdit faktörü oluşturmaktadır (Russell 2003).

Spor, toplumlar ve insanlar arasında iletişim kuran, temelinde barış, dostluk gibi kavramları barındıran, sosyalleştirici bir olgudur. Eski zamanlarda olimpiyat oyunlarının, savaşların ara verilmesine etki edecek kadar önemi vardı (Özbaydar 1983). Spor psikolojisi uzmanları, spor ve saldırganlığın ilişkisi konusunda farklı düşüncelere sahiptirler (Konter 2003).

Bir organizmaya zarar vermek amacı ile yapılan davranış türüne sporda saldırganlık denmektedir (Çağlayan 2003). Sporda saldırganlık olaylarında kitle psikolojisi büyük önem taşımaktadır. Tek başına birey hiçbir kötülüğü yapamayacakken, kitle içinde bulduğu güçle önüne çıkan her engeli kolayca tahrip edip, yakıp yıkabilir (Yetim 2000).

Spor branşlarının neredeyse hepsinde sporcular belirli bir kuvvet, güç sergilemektedir. Kullanılan bu güç zaman zaman saldırganlığın içine dahil olur. Bazı spor türlerinde saldırganlık ifadesi daha çok, bazılarında ise daha az yer bulur. Güreş, boks, teakwando, futbol gibi branşlar güç, kuvvet yönünden saldırgan davranışların en çok bulunduğu spor türleridir (Freedman ve ark 1993).

### 1.2.2. Futbol Taraftarında Saldırganlık

Futbol bünyesinde rekabet, hırs, üzüntü, sevinç, şans, kimlik edinme, estetik, fanatizm, holigan, milliyetçilik gibi birçok etmeni barındırdığı için en sevilen, dünyanın hemen hemen her bölgesinde popülaritesi yüksek ve en çok ilgi gören spor branşıdır. Bunun neticesinde en çok taraftar guruplarını, fanatiği, seyirciyi, holiganını bulunduran spor dalıdır (Talimciler 2003).

Futbol çok büyük kitlelere hitap etmesi bakımından, büyük sorunları da beraberinde getirmektedir. Son yıllarda futbolun beraberinde getirdiği en önemli sorunlardan bir tanesi saldırganlıktır. Gerek ülkemizde gerekse dünyada ciddi seyirci sorunları yaşanmaktadır (Garland 1999).

Futbol ve futbolda şiddet denildiği zaman, öncelikle akla seyirci saldırganlığı gelmektedir (Özmaden ve Yıldıran 2003). Spor müsabakalarının özelliklede futbolun

rekabete dayalı olmasından dolayı kişi veya gruplar kendilerini ifade etmek, öfkelerini, seslerini, mutluluklarını duyurabilmek için taraftar olgusunu kullanmaktadır (Cengiz 2004). Müsabaka esnasında atılan bir gol, tezahürat şekli, maç çıkışı gerginlik vb. gibi durumlar seyircilerin agresif tavır takınmalarına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra daha şiddetli şekilde çatışmaya neden olabilecek din, mezhep farklılıkları, yöresel sıkıntılarda mevcuttur. Bunların sonucunda tarihte kalıcı izler bırakan olaylar yaşanmış ve yaşanmaktadır (Erkal ve ark 1998).

Futbol müsabakalarında istenmeyen ama kaçınılmaz olaylardan bir tanesi de seyircilerin saldırgan tutum sergilemeleridir. Kalabalığın içinde şahsi düşüncenin kaybolması ve çeşitli dış etkenlerle birlikte saldırganlık dürtüleri tetiklenmekte, bunun sonucunda istenmeyen olaylar yaşanılmaktadır (Karagözoğlu ve Ay 1999).

Saldırganlık ve öfke birbiri ile bağlantısı olan iki kavramdır. Saldırganlık, bünyesinde öfkenin yanı sıra kızgınlık, kin, nefret, düşmanlık gibi olumsuz ve yok edici duygularda barındırabilir. Tüm bu duygular, şiddet ve saldırganlık gibi eylemlerinin tetikleyicisidir (Köknel 1996).

Rahatsız edilme, saldırı, zorlama, kışkırtma insanları öfkelendirir ve bunun sonucunda insanlar saldırgan davranışlara başvurabilir. Kişi duyduğu kızgınlık ve öfke neticesinde saldırgan davranma eğilimindedir (Freedman ve ark 1993).

Futbol seyircisi açısından önemli olan iki nokta vardır. Bunlar saldırının hangi amaçla yapıldığı ve saldırının hedef noktasıdır. Futbol müsabakası esnasında sporcularda, antrenörlerde görülen saldırgan davranışlar, takımını destekleyen taraftarında psikolojisini etkiler ve saldırgan tavır takınmalarına neden olur (Öztürk 2003).

Futbol seyircisinin saldırgan tutum sergilemesi ve tahrik olmasında çok çeşitli nedenler vardır. Futbol taraftarının tahrik olmaya bağlı, saldırganlık göstermesinin nedenleri şu şekilde maddeleştirilmiştir;

- Müsabakanın sonucu ile ilgili bir beklenti içinde olma,
- Rakip takım tarafından açılmış bir pankart veya atılan slogan,
- Etik olmayan hareket veya sözlü taciz,
- Kendi takım amigosunun yönlendirmesi,
- Hakemin taraflı şekilde müsabakayı yönetmesi ve yerli yersiz kart göstermesi,
- Hakemin sert oyuna izin vermesi,

- Rakip oyuncuların gol sonrası sevinç gösterisi,
- Maçın kaybedilmesi,
- Müsabakanın kritik bir maç gözüyle görülmesi,
- Rakip taraftar grubunda sopa, delici, kesici aletlerin bulundurulması,
- Medyanın yönlendirmesi,
- Rakip taraftarının sahaya ve çevresine zarar vermesi,
- Müsabakaya birlikte gelinen taraftar grubundan etkilenme,
- Maça alkollü girilmesi,
- Yöneticiler ve antrenöre duyulan öfke,
- Yöneticilerin ve antrenörlerin takımı iyi bir şekilde yönlendirememesi (Kılcıgil 1998).

### 1.2.3. Saldırgan Davranışlara Yol Açan Sebepler

Saldırganlık ve öfke, yakın bağlantısı olan kavramlardır. Saldırgan davranışlarım temelinde, kızgınlık ve öfkeden başka kin, nefret, sinir olma gibi olumsuz ve yok edici duygu, düşüncelerde olabilir. Tüm bu hisler şiddet ve saldırgan davranışlara neden olabilir (Köknel 1996).

Saldırı, rahatsız edilme, engelleme insanları öfkelendirir ve saldırgan tutum takınmalarına neden olur. İnsan kızgınlık ve öfke duyduğu ölçüde saldırganlık eğilimindedir. Saldırganlığın açığa çıkmasındaki etmenler, onu uyaran etmenler kadar önemlidir (Doğan 2005).

Saldırgan davranışlara neden olan duygu durumları genel olarak şu şekilde özetlenmektedir:

**Acı:** Fiziksel olarak insana acı veren, yaşantıyı olumsuz şekilde etkileyen, ruhsal yönden yıkım ile sonuçlanan olumsuz duygulardır.

**Can Sıkıntısı:** Duygu karışıklığı sonucu tedirginlik durumudur.

**Kaygı-Endişe:** İsteklerin ve arzuların amacına ulaşamayacak gibi görünmesi, gerginlik ve tedirginlik halidir.

**Korku:** Tehlike ve acı karşısında ortaya çıkan ruh halidir.

**Kızgınlık:** Stres, korku, baskı altında ortaya çıkan tepkidir.

**Aşırı sinir duyarlılığı:** Karışık duygu durumu halinde tedirginlik halidir.

**Düşmanlık:** Duyulan güvensizlik, kuşku, şüphe sonucu kötülük yapma duygusudur.

**Kin:** Duyulan, hissedilen düşmanlık duygusudur.

**Nefret:** Karşısında ki canlı veya nesneyi aşağılık, çirkin bularak ondan uzak durma durumudur.

Yukarıda açıklanan duygu durumları, şiddet ve saldırgan tutum takınmada rol oynayan önemli nedenlerdir. Bu duygu durumları ve saldırgan rol takınma arasında doğru orantı bulunmaktadır. Beslenen, hissedilen duygular ne kadar şiddetli ve fazla ise saldırgan tutum düzeyi de o derece fazladır. Aynı şekilde yukarıda açıklanan duygular ne derece az ise saldırgan tutum düzeyi de o kadar azdır (Köknel 1996).

### 1.2.4. Taraftar Saldırganlığında Amaç

Seyircilerin yaptığı saldırganlıkta amaç, zarar vermektir. Ama saldırılan kişinin acı çekmesini görmek değil, istenilen hedefe ulaşmak için saldırganlık tutumu sergilenmektedir. İstenilen hedefe varmak, takımının galip gelmesini sağlamak için saldırganlığı bir araç olarak kullanmaktadır. Saldırgan tutumu tetikleyen birden fazla etmen bulunmaktadır. Bunların en başında tuttuğu takımın galibiyeti gelmektedir. Takımının kaybedeceği ihtimalini aklına hiç getirmeyen taraftar grupları, kaçınılmaz mağlubiyet sonrasında etrafına ve etrafındaki kişilere zarar verme eğilimine yönelir (Demir 2009).

Taraftarı saldırganlığa yönelten diğer bir etmen ise ekonomidir. Ekonomik yönden kişide oluşan olumsuzlukların birikmesi sonucu dışa vuruş ve akabinde saldırgan tutum sergileme ortaya çıkar. Deşarj olma eğilimindeki taraftar, müsabaka öncesi, esnasında veya sonrasında etrafına karşı zarar verici hareketler sergilemektedir. Diğer bir uyaran aşırı, fanatik seviyede takım sevgisidir. Mağlup olma ya da galip gelme bu tür kişilerde bir önem arz etmez. Bu tür seyirci grupları, skor ne olursa olsun maç öncesi veya sonrasında gereksiz, fair-play'e aykırı davranarak sadece zarar verme, saldırgan tutum içinde olma amacı güder (Kuru 2000).

### 1.2.5 Taraftarı Saldırgan Davranışlara Yönelten Faktörler

**Yaş Faktörü**

Gençlerin, yeteri kadar tecrübeye sahip olmamaları, tutum ve hareketlerinde mantıksız tavır takınmalarına neden olmaktadır. Dışardan fikir almaya ve

yönlendirilmeye daha meyillidirler. Gençlik döneminde ilgi alanları daha geniş konulara hitap ettiği için bilinçli bir şekilde düşünüp hareket edemezler (Küçük 1997). Yapılan çalışmalar, taraftar gruplarının çoğunluğunu gençlerin oluşturduğunu göstermektedir. Fakat gençlerin aktif olarak spor faaliyetlerine katılmaktansa, deşarj olmak için müsabakaları izlemeye gittiği gözlemlenmiştir (Acet 2006).

**Eğitim Faktörü**

Eğitim her konuda ve alanda olduğu gibi sporu yönlendirmede de etkilidir. Eğitim, kişileri fiziksel ve ruhsal yönden hayata hazırlar. Eğitimin geniş kapsamı ve toplumsal yaşamdaki zorunluluğu bakımından kişilerin üzerinde rolü büyüktür. Her anlamda olduğu gibi spor ve sportif aktiviteler anlamında da eğitim faktörünü unutmamalıyız (Arıkan 2000).

Spor seyircileri, özellikle futbol seyirci ve taraftar grupları, stadyum çevresinde ve içerisinde birbirlerinden etkilenmektedir. Taraftar grubu içerisindeki kişiler olumlu davranışların yanı sıra olumsuz davranışları da örnek alırlar (Şahin 2003). Spor eğitiminin amacı insanları hayata hazırlamak, rekabet ortamında rakibine saygı duymayı öğretmek, psikolojik ve fiziksel yönden gelişmelerini sağlamaktır (Çaha 1999).

**Cinsiyet Faktörü**

Sporda ki saldırganlık ve şiddet olaylarının erkekliğin bir göstergesi olduğu savunulmaktadır. Futbol temelli şiddet olaylarının toplumdan güç aldığı ve ataerkil yapıya sahip olunduğundan dolayı daha çok erkeklerin saldırganlığa yöneldiği düşünülmektedir (Dunning 2002).

Kadınların spor tercihlerini belirlemede cinsel farklılık anlayışı, sosyal tutumlar, bakış açısı ve fizyolojik farklar önem arz etmektedir. Kadınlar sporda daha çok zerafet, ritim, estetik, güzellik aramaktadır. Aksine futbol, boks, güreş, dövüş sporları kadınlar tarafından daha az ilgi hissi vermektedir (Özbaydar 1983).

Spor içerisinde biraz sertlik içerir ve erkek sporcular kadın sporculara göre, profesyoneller amatörlere göre, tecrübeli sporcular deneyimsiz sporculara göre daha saldırgan tutum içerisindedirler (Afyon ve ark 2005). Aynı tespit şiddet ve saldırgan davranışlarda da düşünülmektedir. Erkeklerin kadınlara göre saldırgan tutum sergilemeleri daha fazla ve yaygındır.

**Ekonomik Durum Faktörü**

Ekonomik yönden sorun yaşayan kişilerde problemler ve olumsuz duygular sonucu davranış sorunları meydana gelir. Ortaya çıkan bu sorunlar neticesinde insanlar deşarj olmak için stadyum ve benzeri yerleri seçebilir. Seyirci gruplarına sirayet eden bu sorunlar neticesinde birbirinden etkilenen taraftar gurubu içerisindeki kişiler agresif tavır tanınıp, saldırgan olma eğilimi içine girebilir (Şahin 2003).

Ekonomi toplumsal sınıf ayırımının en önemli faktörlerinden biridir. Bunun neticesinde de sporda özelliklede futbolda saldırganlığa neden olur. Toplumsal yaşamda sınıf farkı ciddi bir konu ve gerçektir. Farklı hayat tarzlarına sahip insanlar, ekonomik durum yönünden yaşadıkları sıkıntılar neticesinde agresif tavır sergileyerek hayatın her alanında saldırganlık ve şiddet uygulama eğilimindedir. Özelliklede futbolda, taraftar grupları içerisinde (Kurtiç 2006).

**Grup Psikolojisi Faktörü**

Kalabalık gruplar içinde art niyetli ve kışkırtıcı kişiler, agresif ve saldırganca tutum içinde olanlar ne kadar fazla ise diğer insanlarında onlarla birlikte hareket etmeleri kaçınılmazdır. Taraftar grubu içerisinde birbiri ile etkileşim içerisinde olan insanlar ister istemez birlikte hareket eder. Özellikle futbol takımı taraftarlarının birbirinden etkilenerek beraberce hareket ettikleri gözlemlenmektedir. Bunun sonuncunda birbirlerinin davranışlarına yön verdikleri söylenebilir (Acet 1997).

**Hakem Faktörü**

Hakem, kendisine verilen yetki ve kural çerçevesinde bir müsabakayı yönetmekle görevli kimsedir. Müsabakanın adil ve sağlıklı devam etmesi için önemli bir unsur hakem kararlarıdır. İşini iyi yapan bir hakem hem saha içerisinde sporcuları hem de tribündeki taraftar gruplarını idare edebilir. Aksi takdirde olaylı ve kavgalı bir atmosfer yaratabilir (Acet 2006).

Spor kulüplerinin takımlarına yaptığı maddi harcamalar ne kadar fazla ise taraftar ve seyircinin beklentisi de bir o kadar fazla olmaktadır. Alınan kötü netice sonrasında hem spor kulüpleri hem de taraftar grupları yeri geldiğinde hakemleri eleştirmekte ve sahalarda istenmeyen davranışları sergilemekten kaçınmamaktadır. Hakemler sürekli eleştiri oklarına maruz kaldıkları ve kötü netice sonrası hedef gösterildikleri için taraftar ve sporcular tarafından pek sevilmezler (Kurtiç 2006).

**Amigo Faktörü**

Amigolar, tamamlayıcı ve bütünleyici bir rol üstlenirler. Kulüp yöneticileri ve taraftar arasında bir köprü vazifesi üstlenirler. Amigolar, taraftar kitlelerini olumlu ve olumsuz yönden etkileyebilme gücüne sahiptirler. Taraftar grubu içinde birbirinden etkilenen insanlar sürü psikoloji ile liderlerini yani amigoları farklı bir gözle görerek hemen hemen her hareketlerini takip ederler. Amigoların sergilediği davranışlara iştirak ederler (Acet 2006).

Böyle bir gerçek gözler önüne serilirken asıl dikkat edilmesi gereken amigoların eğitimi ve sürekliliğidir. Başta spor psikolojisi ve spor sosyolojisi olmak üzere taraftar liderlerinin spor eğitimi almaları sağlanmalarıdır. Bunun neticesinde amigoluk belgesine hak kazanmaları gerekmektedir. Aksi takdirde eğitimsiz ve şiddete eğilimi olan insanlar tarafından yönetilen taraftar grupları için saldırganlık ve şiddet kaçınılmazdır. Spor eğitimi almış kişiler tarafından yaratılan ortam, sloganlar, tezahüratlar daha medeni ve estetik olacaktır (Cebeci 1995).

**Antrenör Faktörü**

Antrenörlerin sorumsuz bir şekilde, hareketlerinin dışardan nasıl görüneceğini düşünmeden davranmaları, sonuç odaklı olarak ne olursa olsun düşüncesinde olmaları seyirciler üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Antrenörün görevi sadece sporcuları veya takımı değil aynı zamanda topluma karşı sahip olduğu sorumluluklarıdır. Sporcu olsun yada olmasın insani değer üretebilme bilincine sahip öğretmendir antrenör. Seyirciler üzerinde nasıl bir his bırakacağını önceden düşünmeli, bilmeli ve ona göre hareket etmelidir. Antrenör hareketleri ve söylemleri ile taraftar grupları arasında samimi bir bağ kurabilir veya şiddete eğimli bir taraftar grubu yaratabilir (Acet 2006).

**Futbolcu Faktörü**

Her ne kadar profesyonel olsalar da seyirci saldırganlığını artmasında önemli bir etken futbolculardır. Bilerek veya bilmeden saha içinde yaptıkları davranışlar sonucunda seyirci ve taraftarı saldırgan bir tutum izlemeye itebilirler. Bunlar;

- Müsabaka esnasında rakip takım oyuncuları ile tartışmaları,
- Maç öncesi, esnasında veya sonrasında rakip takım oyuncuları ile girilen ağız dalaşı,
- Maç esnasında yapılan sert fauller ve olumsuz hareketler,

- Hakemlere itiraz konusunda sınırı aşmak,
- Kendi takım taraftarına veya rakip takım taraftarına yapılan el, kol hareketleri,
- Taraftarının istediği oyunu sahaya yansıtamamak, performans düşüklüğü, seyirci saldırganlığında büyük rol oynamaktadır.

Örneğin; Ankaragücü ile Konyaspor futbol takımlarının karşılaşmasında, Ankaragücü 3-0 önde iken maç 3-3 bitmiş ve Konyaspor'un tüm gollerini atan Erdal Kılıçaslan ile Ankaragücü oyuncusu Gürkan Alver'in tartışması sonucu taraftar sahaya inmiştir. Olayların başlaması ve sonrasında büyümesi maçın tatil edilmesine ve daha sonra ki bir tarihte oynanmasına neden olmuştur (Şanlı 2014).

## 1.3. Şiddet Kavramı

Şiddet Latince'den dilimize geçmiştir. Latince violentia kelimesinden evrilmiştir. Violentia sert, acımasız kişilik, güç şiddet anlamları içermektedir (Michaud 1996). Arapça peklik, sıkılık, sertlik anlamları vardır. İngilizce ve Almanca cebir, kuvvetli, hiddetli, sert, zorlu, taşkın anlamları içerir (Dursun 2011).

Şiddet, anlam olarak fiziki ve ruhsal yönden bütünlüğe yönelik maddi ve manevi olumsuzlukların tümüdür. Bunun temelinde güç ve saldırganlık vardır. Güç ve saldırganlık kavramlarının birleşmesi sonucu şiddet kavramı meydana çıkmaktadır. Şiddetin daha iyi anlaşılması için güç ve saldırganlığın tanımının, açıklamasının iyi yapılması gerekir (Gür 2015).

Şiddet genel anlamda duygu durumunu, bir düşüncenin yoğunluğunu, şiddetini, kaba davranışı, hareketini nitelendirir. Şiddet özel anlamda, saldırgan tutumu, kaba gücü, beden gücünün yanlış kullanılmasını, ferde ve topluma zarar veren eylemleri konu alır (Acet 2005).

Şiddet ve saldırganlık kelime olarak farklı anlamlar içerse de konu ile ilgili çalışmalar incelendiği takdirde, saldırganlık ve şiddetin birbiri ile benzer kavramlar olduğu görülmektedir. Şiddet, doğal olarak insanın içinde bulunan saldırgan davranışın bazı sebepler ve nedenler sonucunda ortaya çıkarak dışa vurulması olarak tanımlanır. Şiddet insan yaşamının her noktasında vardır. Aynı zamanda şiddet evrensel bir kavramdır. Evrensel bir kavram olmasının nedeni, kişiye ve topluma zarar verici olması özelliğindendir (Ayan 2006).

Farklı şekillerde, farklı sebeplerden, farklı kültür ve toplumlarda ortaya çıkan

şiddet toplumun sosyal yapısı ve kültürü ile yakından ilişkilidir. Günlük hayatta karşılaşılan şiddet olayları, insanlık tarihi boyunca süregelmektedir ve geçmişten kaynaklanan nedenleri vardır. Ayrıca günümüz koşullarında şiddeti kışkırtan, doğuran, besleyen ortam ve etmenler vardır (Demir 2009).

Şiddet kanunlara uymamak, hakaret etmek, huzuru bozmak, hırpalamak, incitmek, zor kullanmak gibi agresif hareketleri değerlendiren ve açıklayan kavramdır (Acet 2005).

Sonuç olarak şiddet, kişinin bütünlüğüne yapılan maddi manevi olumsuzluktur. Bu olumsuzluğun temelinde saldırgan tutum, güç kavramları yatar. Şiddet olayları toplumsal ve bireysel olarak farklı şekillerde düşünülemez. Bireyin içinde yaşadığı sıkıntılar ve saldırgan tutum dışarı çıkarak toplumu da etkileyen bir hal alır. Gelişimini sağlıklı ortamlarda tamamlayan bireylerin, sağlıklı toplumsal yapılar meydana getireceği; sağlıksız ortamlarda gelişimini tamamlayan bireylerin ise toplumsal çevrelerinde saldırgan tutum ve şiddet eğiliminde olabileceği düşünülebilir (Ayan 2006).

### 1.3.1. Sporda Şiddet

Şiddet, sporun doğasında her zaman var olmuştur. Tarihte ilk spor organizasyonları savaş ve savaş hazırlığı için yapılmıştır. Spor, oyun ve eğlence amaçlı yapılsa da savaşçı kurallar her zaman içinde bulunmuştur. Spor kültürü, içerisinde yaralanma, sakatlanma hatta ölüm bile barındırmaktadır (Gülahmetoğlu 2015).

Uygarlaşma aşamasında spor yapan kitle, kendi aralarında sağlıklarına dikkat etme yönünden barışçıl bir anlayışa hakim olmuştur. Sporda şiddet kabul edilemez bir davranış halini almıştır. Her ne kadar fair-play çerçevesinde düşünülmek istense de zaman zaman önüne geçilemeyen olaylar meydana gelmektedir. Oyuncuların hırsı, seyirci ve taraftar gruplarının her zaman başarı elde etmek amacı ile bütün yollara başvurması sonucu şiddet sporun içerisinde kaçınılmaz bir yer edinmiştir. Bu nedenler neticesinde saldırgan tutum düzeyi yükselmektedir (Gülahmetoğlu 2015). Müsabakalarda oyun gereği rakibe yapılan müdahaleler oyun içi saldırganlık olarak kabul görmektedir. Bu saldırganlığın içinde asıl olan bilinçli yapılan şiddet ve istenmeden yapılan şiddettir. Şiddet eylemleri kışkırtma, doğrudan yada dolaylı şekilde, sözlü eylem şeklinde gruplandırılabilir (Arslanoğlu 2005).

Büyük kitlelere hitap eden ve her gün etkisini arttıran spor ve spor branşları beraberinde ciddi sorunları da getirmektedir. Gerek dünyada gerekse ülkemizde son yıllarda artma eğiliminde olan şiddet buna bir örnektir. İstenmeyen şiddet olaylarında saldırgan eylemler oluşmakta, sonucunda saha içi ve dışında taraftar grupları arasında çatışmalar meyada gelmektedir. Taraftar ve oyuncu gözünden bakıldığı zaman, spor ve şiddet iç içe olan iki kavramdır (Gültekin ve ark 2000).

Hızla gelişen spor sektörü, spor alanındaki problemleri de beraberinde getirmiştir. Ülkemizde 6222 sayılı kanun çerçevesinde; 'spor alanında yaşanan ırkçılıkla mücadele, organize suçlar, şike ve teşvik primi, spor alanında düzenin sağlanması, hakem, sporcu ve diğer ilgililere karşı eylemli ve sözlü saldırılar gibi fiiller uluslararası alanda sporun temel sorunu olarak kabul edilmiştir' denilmektedir. Sporcuların ve taraftarın haklarının korunması ve ortaya çıkan şiddet olaylarının engellenmesi bir asayiş sorunundan çıkmış, olağanüstü bir hal almıştır (Okur 2015).

Seyircilerin ve seyircilerin davranış kalıpları yönünden pek çok çalışma yapılmaktadır. Çalışmaların amacı büyük bir problem olan seyirci, taraftar gruplarını incelemektir. Dünyada ve ülkemizde seyirci davranışları istenmeyen noktalara gelmekte ve istenmeyen sonuçlar doğurmaktadır. Taraftarın takıma olan bağlılıkları gün geçtikçe artmakta ve taraftar daima takımına destek olmak istemektedir. Bunun neticesinde takımı dışındaki her bireyi, her oluşumu, rakip takım taraftarını, hakemleri, federasyon yetkililerini, kolluk güçlerini, kendi takımları yanında yer almayan bütün unsurlara düşman gözüyle bakmaktadır. Taraftar grupları saygısız ve saldırgan davranışlardan vazgeçmemektedir. Kendi isteklerinin dışındakileri görmezden gelen taraftar gerçeklere direnç gösterme eğilimindedir (Çağlayan ve Fişekçioğlu 2004).

Kalabalık içerisinde ki birey kendi düşüncesinden uzaklaşmakta, kalabalığın bir parçası olarak düşünmeye başlamaktadır. Normalde bireyin yapmayacağı davranışları kalabalık içinde bulduğu cesaretle kolaylıkla yapabilmektedir. Kendini yalnız hisseden bireyler, sosyalleşmek için kalabalık gruplarda bulunmak ister ve spor organizasyonlarını değerlendirir. Kişi bir anda takımını destekleyen diğer bireyler ile birlikte hareket etmeye başlar. Yalnızlıktan kurtulmuş ve kendini güçlü hissetmeye başlar. Artık birey, kişi takımla özdeşleşmiştir. Takımına yaptığı ve takım lehine olan her durumda takımına hizmet etmiş düşüncesinde olur. Takımına yapılan her eleştiri kendine yapılmış gibi görür ve savunmaya geçer. Bu sahiplenme ve özdeşleşme durumu fazla abartıldığı takdirde ise sonuç şiddet, saldırganlık olarak

ortaya çıkar (Arıkan ve Çelik 2007).

Şiddet kavramı incelendiğinde, taraftarların kullanarak toplumsal bir tepkiyi dillendirdikleri sıklıkla görülmektedir. Spor alanları, toplumların sıkıntılarını anlatabilmek için kullandıkları birer alana dönmüştür. Kendilerini ifade etmek için spor alanlarını kullanırlar. Sevinç, öfke gibi durumlarda saldırgan tutum sergilemekten kaçınmazlar (Fişekçioğlu ve ark 2010).

Spor taraftarında ortaya çıkan şiddetin bir nedeni de alkollü şekilde müsabaka alanına girmektir. Maç günü tribüne gidecek taraftar gruplarının azımsanmayacak bir kısmının alkol alıp maçı takip etmesi bilinen bir gerçektir. Çoğu taraftar grupları maç günü, maç saati gelmeden belirledikleri saat ve yerde toplanarak alkol alırlar. Buluşma yerleri olarak birahane veya alkollü lokal gibi yerleri tercih ederler. Tezahürat eşliğinde kendinden geçmiş şekilde müsabaka yerine yola çıkan taraftar grupları istenmeyen saldırgan tutum ve davranış sergileme eğiliminde olur. Genelde, daha spor alanına girmeden çatışma ortamı yaratılmış olur (Okur 2015).

Popülerliği üst düzeyde olan spor, finansal açıdan da fırsatlar sunması sebebi ile insanlar tarafından benimsenmiştir. İnsan, yapısı gereği farklı düşünceler ve algılar içerisindedir. Fanatik ve holigan diye tabir ettiğimiz taraftar grupları içerisindeki bireyler, hakem kararları, sporcu veya antrenör tutumları gibi sebeplerden şiddet ve düzensizliğe sebep verebilir. Toplumsal olaylara da neden teşkil eden, toplumsal tepki ve bu anlamda siyasi sebepler şiddet ve düzensizliğin tetikleyicisi olabilir (Okur 2015).

### 1.3.2 Futbol Taraftarında Şiddet

Futbolda şiddet, tüm zamanların gündemini meşgul etmiş bir konudur. Bu konuda kastedilen şiddet, oyunun içinde ve onun bir parçası olan şiddet değildir. Fiziksel temasın çok yaşandığı futbol gibi sporlarda şiddet, oyunun doğası gereği normal karşılanmaktadır. Burada gündemi meşgul eden şiddet, futbolu takip eden seyirci ve taraftar gruplarının uyguladığı şiddettir. Bu olgu geçmiş zamanlarda var olsa da günümüzde ve gelecek zamanlarda da önemini koruyacaktır. Şiddet olgusu, futbolun doğal bir parçası olarak görülmeye ve uygulanmaya devam edilecektir (Mirioğlu 2007).

Günümüzde seyircilerin davranışları ve kişilik olarak göstermiş oldukları özellikler gündeme alınmıştır. Bilimsel çalışmalar dahil olmak üzere birçok alanda

açıklanmaya çalışılmış konu üzerine birçok fikir ortaya atılmıştır. Son zamanlarda seyircilerin tribünde problem yaratması ve istenmeyen davranışları bu çalışmaların nedenidir (Vojinovic 2016).

Türkiye'de futbol taraftarının şiddet eğiliminin ne derece ciddi olduğunun, sosyal olarak bir problem teşkil edip etmediğinin net olarak bir cevabı yoktur. Toplumun şiddete karşı duyarlılığı, spora dahil olan şiddetin derecesinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Ülkemizde her zaman daim olan politik, siyasi sebepler ve benzeri problemler doğrultusunda insanlar şiddet ile iç içe yaşamaktadır. İster istemez bu sıkıntılar ile yüzleşen bireyler futbol müsabakalarını deşarj olmak için görmektedir. Türkiye'de, futbolda, seyirci şiddetinin kısmen de olsa biçim değiştirip farklılaştığı söylenebilir. Eskiye göre şiddet artış göstermekte ve fiziksel şiddetin yerini daha çok sözlü şiddet yani küfür almaktadır (Vojinovic 2016).

Futbol müsabakasında yaşanan her türlü olumsuz davranış, taraftarı şiddete yöneltir ve şiddeti körükler. Maç içerisinde oyuncular arasında yaşanan rekabet bile taraftar için şiddetin başlangıç noktası olabilir. Futbol taraftarının şiddete dönüşen tutum ve davranışları, mutlaka düzen dışı davranış olarak görülür. Bu düzen dışı davranış, mutlak galip gelme düşüncesi ışığında ortaya çıkar (Kılcıgil ve Partal 2003).

### 1.4. Futbolda Şiddet ve Saldırganlığı Ortaya Çıkaran Faktörler

#### 1.4.1. Kitle İletişim Araçlarının Seyirciler Üzerine Etkisi

Yakın ve uzak çevrelerde olup bitenleri öğrenmek isteyen insanlar, gelişmiş ve gelişmekte olan teknolojiyi, bununla beraber kitle iletişim araçlarını kullanırlar. Teknoloji ile birlikte büyük bir haberleşme ağını içine alan ve insanların birbirlerinden ve çevrelerinden haberdar olmasını sağlayan bu araçlara kitle iletişim araçları denir (Adıgüzel 1999). Teknoloji kullanımı ve bazı teknikler sonucu iletişimin insanları etkileyecek şekilde düzenlenmesine kitle iletişimi denir. Kitle iletişiminin sağlanması ve insanların bilgi alış-verişinin oluşması için kullanılan araçlara da kitle iletişim araçları denir (Yetim 2000).

Kitle iletişim araçları şunlardır;

- Yazılı basın (Gazeteler, dergiler),

- Sinema, tiyatro,
- Televizyon, radyo, internet olmak üzere üç ana grupta toplanır (Küçük ve Acet 1998).

Kitle İletişim Araçlarının Temel Fonksiyonları

- Haber alma ve bilgi sağlamak,
- İnsanları sosyalleştirmek,
- Motivasyon sağlamak,
- Tartışma ortamı sağlayarak bilgileri kontrol etmek,
- Eğitim sunmak,
- Kültürün gelişimine ve aktarılmasına katkı sağlamak,
- İnsanları biraz olsun eğlendirebilmek,
- İnsanlar arası bütünlüğü sağlamak.

Temel fonksiyonların kullanıldığı zaman faydalı olacağı gibi olumsuz kullanım sonucunda ise toplumu kötü yönde etkileyeceği bir gerçektir. Kitle iletişim araçlarına bilgi edinme ve boş zaman değerlendirmek üzere başvuran insanlar, yönlendirme ile karşılaşırlar. Kitle iletişim ortamında aktarılan bilgilerin güvenirliliği ve doğruluğu her zaman tartışılabilir. İnsanlar tarafından karşılaşılan bu durum neticesinde, insanlar yanlış ve eksik bilgi ile yüz yüze kalabilirler (Çolakoğlu 2000).

Spor branşlarının teorik, pratik ve teknik yönden öğrenilmesi kitle iletişim araçları tarafından sağlanabilmektedir. Yönlendirici ve eğitici yanının olması kitle iletişim araçlarının önemini göstermektedir. Kitle iletişim araçlarından özellikle televizyonun sportif aktiviteleri tanıtıcı ve benimsetici yönü, insanların boş zamanlarında spora yönelmesini sağlamaktadır. Okul dışı gençlerin, ev hanımlarının kitle iletişim araçları özellikle televizyon sayesinde spora yönelmeleri inkar edilemez bir gerçektir (Erkal 1992).

### 1.4.2. Hakemlerin Seyirciler Üzerine Etkisi

Spor sahasında, spor müsabakasını yöneten kişi veya kişilere hakem denir. Sonucu direk etkileyen unsurlardan olduğu için hakemin spor müsabakasına etkisi oldukça fazladır. Hakem, önceden belirlenmiş kurallar doğrultusunda takdir hakkını da kullanarak müsabakayı yönetmektedir. Hakemlerin sporcular, kulüp yöneticileri, antrenörler hatta taraftar üzerinde sorumluluk ve geniş bir yetki alanı bulunur. Tüm bu sorumluluk sahibi olduğu unsurlar tarafından üzerinde bir baskı oluşmaktadır.

Yaşanılan puan kaybı ve istenmeyen sonuçlar doğrultusunda hakemler, direkt olarak sorumlu tutulan kişilerdir (Okur 2015).

Futbolun en önemli unsurlarından birisi hakemdir. Seyirci, antrenör, yönetici, oyuncular arasında köprü vazifesi görmektedir. Futbol müsabakasının ciddi, göze hoş gelen, fair-play çerçevesinde bitmesinin yanı sıra; düzensiz, olaylı ve kavgalı bir atmosferde geçmesini sağlayan son derece önemli bir göreve sahip olan hakemlerdir (Acet 2003).

Futbolcu, antrenör veya yöneticilerin vermiş oldukları olumsuz demeçler, röportajlar hakemler üzerinde bir baskı oluşmasına neden olmaktadır. Televizyon programlarında yorum yapan eski hakemler ve sporcuların zaman zaman hakarete varan söylemleri hakemleri hedef haline getirmektedir. Futbolun bir hatalar oyunu olduğu da unutulmamalıdır. Nasıl bir antrenör veya futbolcunun vermiş olduğu karar müsabakanın sonucunu etkileyebiliyorsa; aynı şekilde hakeminde hata yapabileceği unutulmamalıdır (Fişekçioğlu ve ark 2010).

Taraftar grupları zaman zaman hakemlere ön yargılı yaklaşmaktadırlar. Hakem hatalarını, kasıtlı ve çıkar için olduğunu düşünmektedir. Seyirciler hakemlerin, çıkar sağladıklarını, takımlarının kaderlerini etkilediklerini, dikkatsiz davrandıklarını ve bu yüzden hata yapıp pozisyonları kaçırdıklarını savunmaktadır (Pulur ve ark 2004).

### 1.4.3. Antrenörlerin Seyirciler Üzerine Etkisi

Yüzyılın en önemli sosyal, ekonomik, kültürel olgularından bir tanesi spordur. Müsabakalar, yarışmalar ve performans beklentisi yönünden sporla ilgilenen kişiler arasında beklenti oldukça fazladır. Özellikle spor branşlarından futbol, tüm dünyada büyük ilgi görmektedir. Tüm spor branşları göz önünde bulundurulduğunda hem seyirci kapasitesi açısından hem de öğretilmesi açısından futbol branşı, oldukça popülerdir. Öğretilmesi yönünden futbol antrenörleri tartışmasız büyük önem arz etmektedir. Küçükten büyüğe tüm spor takımlarının ve oyuncuların arkasında hedefe ulaşmada yardım eden bir antrenör vardır. Antrenörler, sporcuya sahip olduğu yetenekleri, becerileri küçük yaştan itibaren geliştirmek için çaba sarf etmektedir. Onların ustalaşması için uğraşmakta ve futbolu nitelik olarak yükseltmektedir. Özellikle profesyonel futbolda teknolojinin gelişimiyle birlikte bilimsel çalışmalar ışığında planlanmış antrenman teknikleri bir gereklilik halini almıştır (Biber ve ark

2010).

Müsabaka esnasında takım ve oyuncuların yanı sıra antrenörlerin, sorumlu oldukları diğer bir noktada taraftar ve seyircilerdir. Maç öncesi veya sonrasında verdiği demeçler ve ifadeler seyirci üzerinde bir etki oluşturmaktadır. Antrenörlerin sadece kazanmaya odaklanması olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu yönden antrenörlerin iyi eğitimli ve değişik kültürlerde yaşamış olması son derece önemlidir (Acet 2001).

Antrenör, sadece sporcuyu maçlara hazırlayan, teknik ve taktik yönden takımı yönlendiren kişi değildir. Takım ve sporcular için son derece önemli olmasına karşın seyirciler üzerinde de etkisi vardır (Tutkun ve ark 2010).

### 1.4.4. Yöneticilerin Seyirciler Üzerine Etkisi

Hızla gelişen ve değişen günümüz futbolunda kulüplerin önemi ekonomik, kültürel, sosyal alanda yayılarak artmaktadır. Değişen ve gelişen kulüp görevleri spor örgütlenmelerini ve kulüp kapsamını da genişletmektedir. Yönetim, belirlenmiş amaçlar doğrultusunda takım faaliyetlerini insan gücü ve insanlarla birlikte yürütmek anlamına gelmektedir. Spor kulüplerinin başarısında her ne kadar sporcu, antrenör, taraftar etkili olsa da asıl faktör yönetim ve doğru yönetimdir (Fişekçioğlu ve ark 2010).

Yönetici, örgütün etkili şekilde faaliyetlerini yürütebilmesi için teknik donanım ve vasıflara sahip kişidir. Değişen ve gelişen ekonomik şartlar göz önünde bulundurulduğunda spor kulüpleri özellikle futbol kulüpleri şirketleşme ve farklı iş kolları arayışı içerisindedir. Spor yöneticilerinin amacı kulüplerin başarısı için kulübün maddi yönden zenginleşmesi ve yıldız futbolcuları transfer ederek kulübü hedefledikleri başarıya ulaştırmaktır. Yapılan transfer ve yatırımlar doğrultusunda zengin kulüpler, hem göze güzel gelen müsabakalar izlettirmekte hem de ülke futbolunun gelişmesine katkı sağlamaktadır (Var 2008).

Yöneticiler, kulübün işleyiş ve sorunlarından sorumlu olmakla birlikte taraftar grupları ile de sorumludurlar. Kulübün büyüklüğü ve özelliklerini göz önünde bulundurarak hareket etmeleri gerekir. Takım galibiyeti veya mağlubiyeti sonucunda sert ve sivri demeçler vermemelidir. Çünkü sorumsuz bir şekilde yapılan açıklamadan sonra, hem kendi taraftar gruplarını hem rakip taraftar gruplarını olumsuz davranışlara yöneltebilirler. Yöneticiler, sorumluluklarının bilincinde

olmalıdır (Acet 2001).

### 1.4.5. Amigoların Seyirciler Üzerine Etkisi

Takımı ile özdeşleşip bütünleşen taraftarın maç öncesi veya sonrasında maça katılımı tezahüratla hızlandıran, bir yönetici rolü üstlenen, seyircileri organize eden kişiye amigo denir. Takımının kazanması için orkestra şefliği yapar. Bir bütün olarak seyircileri organize ederek birlikte hareket etmelerini sağlar (Dilek 2002).

Maç öncesi, esnasında veya sonrasında taraftarların oluşturdukları grupların liderleri amigolardır. Amigolar istedikleri şekilde taraftar gruplarını yönlendirebilirler. Taraftar grubunun üyeleri de kendileri gibi takımın seyircileridir. Amigo eşliğinde taraftar grupları, takımlarının galip gelmesi için ellerinden gelen katkıyı yapmaya çalışırlar (Özmaden 2004).

Amigolar sporcular, yöneticiler, antrenörler ve seyirciler arasında köprü vazifesi üstlenirler. Bütünleyici ve kapsayıcı rol üstlenirler. Amigoların her ne kadar takım için büyük ve önemli rolü olsa da bazen olumsuz yönde etkileri de olur. Sürü ve kitle psikolojisi ile bütün seyirci grubunu etkileyebilirler. Lider konumuna gelen amigoların her hareketi seyirciyi de olumlu veya olumsuz yönde etkiler (Acet 2005).

Amigolar aynı zamanda tribün lideridirler. Takımları için saatlerce tezahürat yaparlar. Deplasman maçlarına dahi giderek takımlarının galip gelmesi için destek olurlar. Takım ve oyuncularına sahip çıkarak onları motive ederler. Şarkı ve marş bestelemeleri gibi olumlu davranışlarının yanı sıra bazen şiddet olaylarının içinde de var olurlar (Dilek 2002).

### 1.4.6. Futbolcuların Seyirciler Üzerine Etkisi

Taraftar ve seyirci saldırganlığının nedenlerinden diğer bir tanesi de futbolcuların hal ve hareketleridir. Maç öncesi, esnasında veya sonrasında rakip takım oyuncuları ile yaşanan itişme, ağız kavgası, yapılan kasıtlı faulller, hakeme şiddetli itirazlar seyirci saldırganlığına neden olabilir (Var 2008).

Seyirci saldırganlığında en küçük bir nedenin bile etkili olabileceği unutulmamalıdır. Futbolcu forma renkleri bile saldırgan tutum sergilemede nedendir. Seyirciler, siyah renk forma giyen rakip takım taraftarına ve oyuncularına daha çok saldırgan oldukları gözlemlenmiştir (Kuru 2000).

### 1.4.7. Güvenlik Güçlerinin Seyirciler Üzerine Etkisi

Futbol maçlarının güvenli bir çerçevede oynanması için güvenlik güçlerinin önemi büyüktür. Futbol müsabakalarının öncesi ve sonrasında güvenlik güçlerinin alacağı önlemler, tedbirler İl Emniyet Müdürlükleri, İçişleri Bakanlığı ve Valilikler tarafından önceden belirlenmiştir. İl Spor Güvenlik Kurulu ayda bir defa ve gerektiği takdirde olağanüstü şekilde toplanarak, tüm spor müsabakalarında alınacak tedbirleri görüşüp planlar. Bu planlamada Avrupa Sözleşmesi ve UEFA güvenlik kriterleri göz önünde bulundurulur. Bunun sonucunda şiddetin önlemesi için yeterli sayıda güvenlik güçleri müsabaka çevresine yerleştirilir (Cengiz 2004).

Güvenlik ve emniyet güçlerinin bazı zamanlarda seyircilere sert bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Emniyet güçleri tarafından kötü muameleye maruz kalmış gruplar, daha saldırgan bir davranış içinde olabilirler. Saldırgan davranışın asıl amacı kötü muamele yapan kişilere değil, kötü muameleyedir (Cengiz 2004).

## 1.5. Dünyada ve Ülkemizde Yaşanmış Saldırganlık ve Şiddet Olayları

Seyirlik bir spor olması ve geniş kitlelere hitap etmesi yönünden futbol, diğer spor dallarına göre farklılık göstermektedir. Futbol müsabakaları kalabalıklar içerisinde kişilerin kimlik benliği kazanmak ve çeşitli dış uyarıcılar etkisiyle olumlu veya olumsuz olayların meydana geldiği bir ortam halini almaktadır (Demir 2009).

Futbol tarihine geçen tarihte yaşanmış çok büyük olaylar bulunmaktadır. Önüne bir türlü geçilemeyen futbolda şiddet olayları yıkıcı ve olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Yaşanılan ve yaşanmış şiddet olayları zaman içerisinde unutularak tozlu raflarda yer edinmiştir. Yaşanmış olayların sıcaklığı çok kısa sürelerde unutulmuş ve futbolda şiddetin önlenmesi için adımlar yetersiz kalmıştır. İnsan zihninin böyle ciddi olayları unutmasından dolayı futbolda şiddet toplumsal bir sorun halini almıştır (Akşar 2005).

Futbol, saldırganlık ve şiddet birbiri ile ilişkilidir ve bu ilişki çok eski tarihlere kadar dayanmaktadır. Şiddet ile futbolun iç içe olmasının sebepleri ve birçok örnekleri vardır. Sebepler arasında, maç çıkışı olaylar, müsabaka esnasında atılan bir gol veya tezahürat şekli, yöresel çekişmeler, farklı şehirlerde yaşayan insanların çekişmesi, din ve mezhep farklılığı sayılabilir. Kitle hareketi halini de alarak bazı olaylar büyük sorunları da beraberinde getirmiştir (Acet 2005).

Futbolda şiddet ve saldırganlık çeşitli şekillerde meydana gelmektedir. Şiddet, bazen taraftarlar arasında bazen oyuncular arasında bazen de oyuncular ve hakemler arasında olmaktadır. Futbolda şiddet tribün çökmesi, izdiham yada yenilgiyi kabullenemeyen seyircinin intiharına kadar varabilmektedir (Amanvermez 2013).

Futbol sahalarında ortaya çıkan olaylar bazen ihmal bazen de teknik hatalardan kaynaklı olmaktadır. Genellikle can kayıplarının fazla olduğu olaylar tribün çökmesi ve izdihamlardır. Dünyada meydana gelen şiddet olayları şunlardır;

- 1964'te Lima'da (Peru) oynanan Peru-Arjantin olimpiyat eleme maçında, hakemin golü iptal etmesi üzerine çıkan olaylarda 320 kişi ölmüş, 1000 kişide yaralanmıştır (Ayan 2006).
- 1969'da Honduras-El Salvador müsabakası öncesinde, sırasında ve sonrasında ortaya çıkan olaylar sonucu iki ülke savaşa kadar giden bir ortama girmiştir. Bu savaş sırasında 2000 kişi hayatını kaybetmiştir (Gültekin 2008).
- 1966'da Kahire'de (Mısır) Zamalek-National arasında oynanan maç sonrasında çıkan kavga sonucu 300 kişi yaralanmıştır (Acet 2005).
- 1971'de Pittsburgh'ta (ABD) oynanan karşılaşma sonrası, taraftarların çıkarttığı olaylar sırasında stat yakılmış, yüzlerce insan yaralanmıştır (Acet 2005).
- 1977'de Hamburg'da (Almanya) oynanan bir karşılaşmadan sonra iki rakip taraftarları arasında çıkan büyük çaplı kavgada 1 kişi ölmüş, çok sayıda kişi de yaralanmıştır (Gültekin 2008).
- 1979'da Lagos'ta (Nijerya) oynanan bir maç sonucu çıkan olaylar sonucunda 24 kişi hayatını kaybetmiş, 27 kişi de yaralanmıştır (Gültekin 2008).
- 1980'de Kalküta'da (Hindistan) oynanan bir maç sonucu çıkan olaylar sonucunda 16 kişi hayatını kaybetmiş, 100 kişi de yaralanmıştır (Gültekin 2008).
- Şubat 1981'de Atina'da (Yunanistan) oynanan bir maç sonucu çıkan olaylar sonucunda 21 kişi hayatını kaybetmiş, 54 kişi de yaralanmıştır (Gültekin 2008).
- 1982'de Cali'de (Kolombiya) Cali-Amerika takımları arasında oynanan maç sonrası çıkan olaylar sonucunda, 24 kişi hayatını kaybetmiş, 197 kişi de

yaralanmıştır (Ayan 2006).

- 1982'de Moskova'da (Rusya) oynanan bir karşılaşma sonrası statta kapıların yetersiz olması sonucu oluşan izdiham ve bu izdiham sırasında çıkan kavgalar sonucu resmi olmayan rakamlara göre 60 kişi hayatını kaybetmiştir (Gültekin 2008).
- 1985'te Pekin'de (Çin) oynanan bir maçta çıkan olaylar sonucunda çok sayıda kişi hayatını kaybetmiş, çok sayıda kişi de yaralanmıştır. Rakamlar gizli tutulmuştur (Gültekin 2008).
- 1985'te Brüksel'de (Belçika) Heysel Stadı'nda, Juventus-Liverpool arasında oynanan Avrupa maçında çıkan olaylar sonucu oluşan izdihamda 39 İtalyan seyirci hayatını kaybetmiş, 400den fazla kişi yaralanmıştır (Gültekin 2008).
- 1986'da İspanya'da Atletico Bilbao-Barcelona arasında oynanan maç sonrasında çıkan olaylar sonucu 55 kişi yaralanmıştır (Acet 2005).
- 1986'da Meksiko City'de Meksika milli takımının Belçika'yı yenmesi sonucu çıkan olaylarda 187 kişi yaralanmıştır (Acet 2005).
- 1986'da Meksiko City'de Meksika milli takımının Bulgaristan'ı yenmesi sonucu Meksika'nın galibiyetini kutlamak istemeyen 13 kişi öldürülmüş, 200 kişi de yaralanmıştır (Acet 2005).
- 1987'de Hollanda'da Ajax-Den Hoog takımları arasında oynanan maç sonrası çıkan olaylar sonucunda, 50 kişi yaralanmıştır,
- 1989'da Yunanistan'da Olimpiakos-AEK takımları arasında oynanan maç sonrası çıkan olaylar sonucunda, 50 kişi yaralanmıştır (Acet 2005).
- 1990'da İtalya'da Dünya Kupası yarı final karşılaşmasında İngiltere milli takımının Batı Almanya'ya yenilmesiyle çıkan olaylarda 3 kişi hayatını kaybetmiş, onlarca insan da yaralanmıştır (Acet 2005).
- 1990'da Mogadiscio'da (Somali) oynanan bir karşılaşmada sahaya giren seyircileri çıkarmak için ordunun havaya ateş açması sonucu çıkan izdiham ve dışarı çıkan taraftarları suikastçı sanan Başkanlık Muhafızları tarafından açılan ateş sonucu 62 taraftar hayatını kaybetmiş, 200 kişi de yaralanmıştır (Gültekin 2008).
- 1991'de Johennesburg'da (Güney Afrika) oynanan bir maç sonrası çıkan olaylar sonucunda, 40 kişi hayatını kaybetmiş, 50 kişi de yaralanmıştır (Gültekin 2008).

- 1991'de Yunanistan'da AEK-Olympiakos takımları arasında oynanan maçta çıkan olaylar sonucunda, bir taraftar hayatını kaybetmiştir (Gültekin 2008).
- 1991'de Orkney'de (Güney Afrika) Kaizer Chiefs-Orlando Piratos takımları arasında oynanan maçta, hakem hataları sebebiyle çıkan olaylar sonucunda, 34 kişi hayatını kaybetmiş, 50 kişi de yaralanmıştır (Gültekin 2008).
- 1992'de Bangladeş'te Abehani Club-Mohammeden Blues takımları arasında oynanan maç sonrası çıkan olaylarda, 50 kişi yaralanmıştır (Acet 2005).
- 1994'te Kolombiya'da, Dünya kupası sırasında kendi kalesine gol atan ve milli takımın elenmesinin sebebi olarak görülen, Andres Escobar, öldürülmüştür (Acet 2005).
- 1996'da Tripoli'de dönemin Libya lideri Kaddafi'nin oğlunun takımının maçı sırasında çıkan ayaklanmada yaklaşık 50 kişi hayatını kaybetmiştir (Okur 2015).
- 1996'da Guatemala City'de, Guetamala ile Kosta Rika arasında oynanan maçta tribünde çıkan olaylar sonucunda 78 kişi hayatını kaybetmiş 180 kişi de yaralanmıştır (Okur 2015).
- 1997'de Hollanda'da Ajax-Feyenoord arasında oynanan maç öncesinde çıkan olaylarda, bir kişi ölmüştür (Gültekin 2008).
- 1998'de İngiltere'de Gilligham - Fulham arasında oynanan maçta çıkan olaylar sonucunda, bir kişi hayatını kaybetmiştir (Gültekin 2008).
- 1999'da Kızılyıldız - Portica arasında oynanan maç sırasında çıkan olaylar sonucunda, bir kişi ölmüştür (Gültekin 2008).
- 2001'de Johannesburg'da Kaizer Chiefs- Orlando Pirates arasında oynanan maç sonrasında çıkan olaylar sonucunda 43 kişi hayatını kaybetmiş, 250 taraftar da yaralanmıştır (Okur 2015).
- 2003'te Wroclom'da (Polonya) lig maçında çıkan olaylar sonucunda 1 kişi yaşamını yitirmiş, 120 kişi tutuklanmıştır (Gültekin 2008).
- 2006'da Paris'te Paris Saint Germain - Hopsel Tel Aviv takımları arasında oynanan UEFA kupası maçında taraftarlar arasında çıkan olaylara müdahale etmek isteyen bir polis, bir kişiyi vurarak öldürmüş, bir kişiyi de yaralamıştır (Gültekin 2008).
- 2007'de İtalya'da Cetaria- Palermo maçında çıkan olaylara müdahale etmek isteyen bir polis hayatını kaybetmiştir (Gültekin 2008).

- 2007'de İnter deplasmanına giden bir grup Lazio taraftarı ve Parma deplasmanına giden bir grup Juventus taraftarı, bir dinlenme tesisinde karşılaşınca aralarında kavga çıkmış, olaya müdahale etmek için ateş açan bir trafik polisinin kurşunuyla bir taraftar hayatını kaybetmiştir (Gültekin 2008).
- 2012'de Port Said Stadyumu'nda (Mısır) Al-Masry-Club ve Al-Ahly SC takımları arasında oynanan futbol maçı sonrası Al-Marsy takımının galibiyeti sonrası sahaya giren binlerce taraftarın yol açtığı olaylar sonucunda 74 kişi hayatını kaybetmiştir (Okur 2015).
- 2015'te Yunanistan'da Panathinaikos ile Olympiakos arasında oynanan müsabaka sırasında çıkan olaylar sonucunda maç tamamlanamamış ve hükümet yetkilileri olaylar sonrası, spor alanlarında ciddi yasalar çıkarma konusunda karar almıştır (Okur 2015).
- 2014 ve 2015 yıllarında, Kıbrıs Rum Kesimi'nde hakemlere yönelik, bombalamak, aracını yakmak, boru tipi bombayla saldırmak gibi pek çok şiddet eylemi gerçekleşmiştir (Okur 2015).

Ülkemizde Türkiye Futbol Ligi kurulmasına kadar büyük bir çapta şiddet ve saldırganlık olaylarının yaşanmadığı görülmüştür. Fanatizm ve holiganlığın yayılmadığı zamanlarda seviyeli, futbolun güzelliğinin ön planda olduğu bir ortamda müsabakalar takip ediliyordu (Gültekin 2008). Zaman içerisinde sanayinin ve ekonominin gelişmesi doğrultusunda kendisine yeni bir yer edinen futbol ve taraftarlık olgusu, değişime uğrayarak daha rekabetçi bir ortam halini almıştır. Dünyada meydana gelen bu değişime ülkemiz de tarafsız kalmamış, futbol kulüpleri arasında ki rekabet ortamı artarak taraftar gruplarını etkilemeyi başarmıştır. Bu değişim de beraberinde şiddet ve saldırganlığı getirmiştir. Ülkemizde meydana gelen şiddet ve saldırganlık olayları şunlardır;

- 1924'te İstanbul Ligi müsabakaları sırasında karşılaşan Fenerbahçe ve Galatasaray takımı futbolcuları, Galatasaray'ın attığı bir gol sonrası birbirine girmesiyle ortalık karışmış, taraftarlar sahaya girmiş, sporcu, taraftar ve yöneticiler kavgaya tutuşmuştur ve polis müdahalesi sonucu olay karakola aksetmiştir (Gültekin 2008).
- 1934'te Fenerbahçe-Galatasaray maçı sırasında sporcular arasında çıkan

kavga sırasında Fenerbahçe kalecisi Galatasaray antrenörüne yumruk atmış ve polise yakalanmamak için tribünlere doğru kaçmıştır. Maç sonrasında iki takımdan 17 sporcu spordan men cezası almıştır (Gültekin 2008).

- 1967'de Türk spor tarihinin en büyük şiddet olayı gerçekleşmiştir. Kayserispor-Sivasspor mücadelesin çıkan olaylar adeta "kent savaşları" seviyesine ulaşmıştır. Bu facia sırasında 40 kişi hayatını kaybetmiş, 600 kişi de yaralanmıştır. İki şehir arasında siyasal ve ekonomik çekişmenin büyük rol oynadığı bu olay sonrasında Kayseri'deki Sivaslıların ve Sivas'taki Kayserililerin dükkânları yağmalanmış, mallarına zarar verilmiştir (Gültekin 2008).
- 1969'da Kırıkkale'de Kırıkkalespor-Tarsus İdman Yurdu arasında oynanan lig maçı sonrasında çıkan olaylar sonucunda, 10 kişi hayatını kaybetmiş, 102 kişi de yaralanmıştır (Gültekin 2008).
- 1973–1974 Sezonunda Çorum'da oynanan Çorumspor-Tokatspor arasında oynanan 3 lig müsabakasında sporcular ve taraftarlar arasında olaylar çıkmış, ligin ikinci yarısında Tokat'ta da benzer olaylar yaşanmış ve iki şehir taraftarları arasındaki gerginlik bir süre devam etmiştir (Gültekin 2008).
- 1996'da Trabzon'da, Fenerbahçe ile sıkı bir şampiyonluk yarışına giren Trabzonspor kendi evinde Fenerbahçe'ye 2-1 yenilmiş, maç sırasında ve sonrasında pek çok olay çıkmış ve maçtan sonra bir Trabzonspor taraftarı kendini asarak intihar etmiştir (Okur 2005).
- 1998'de Trabzon'da, Trabzonspor-Fenerbahçe arasında oynanan Türkiye Kupası Maçında, sahaya atılan yabancı maddeler nedeniyle Fenerbahçe teknik direktörünün başından yaralanması sonucu Fenerbahçe sahadan çekilmiştir (Okur 2005).
- 2000'de UEFA kupası yarıfinal mücadelesinde Galatasaray-Leeds United maçı öncesinde, Leeds United taraftarlarının taşkınlıklarına Galatasaray taraftarının cevap vermesi sonucunda 2 İngiliz taraftar hayatını kaybetmiş, çok sayıda kişi de yaralanmıştır (Okur 2005).
- 2004'te İnönü Stadı'nda oynanan Beşiktaş-Çaykur Rizespor maçında tribünde çıkan kavga sonucunda, 1 kişi hayatını kaybetmiştir (Okur 2005).
- 2007'de Ali Sami Yen Stadı'nda, şampiyonluğunu ilan eden ve Galatasaray'ın stadına şampiyon olarak gelen Fenerbahçe, gergin atmosfere

maç sırasında çıkan olayların da eklenmesiyle yabancı madde yağmuruna tutulmuştur (Okur 2005).

- 2009'da Bursa Atatürk Stadı'nda, Bursaspor-Diyarbakıspor maçı sırasında yapılan siyasi içerikli şiddet eylemleri sonucu maç tatil edilmiştir (Okur 2005).
- 2010'da Şükrü Saraçoğlu Stadı'nda oynanan ligin son maçında, Trabzonspor ile 1-1 berabere biten maç sonrasında statta yanlış anons yapılmış ve Fenerbahçe'yi şampiyon sanan taraftarlar sahaya girerek kutlamalara başlamıştır. Ancak Bursaspor'un şampiyon olduğunun anlaşılması üzerine taraftar müthiş bir hezeyana kapılmış, koltukları kırmış, stadı ateşe vermiş ve stat çevresinde de ciddi tahribatlara sebebiyet veren şiddet eylemlerinde bulunmuşlardır (Okur 2005).

## 2. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırma, 2017-2018 Spor Toto Süper Lig takımlarından Antalyaspor Futbol Taraftarlarının Sporda Seyirci Saldırganlığı ve Şiddet Düzeyi'nin bazı değişkenlere göre yordayıcılığını incelemeyi amaçlayan betimsel bir çalışmadır. Betimsel yöntem var olan olay/olguyu araştırmacının müdahalesi olmadan tanımlamayı amaçlayan araştırma yöntemidir (Karasar 1995). Betimsel çalışmalar belirli bir grubun tipik özelliklerini tanımlamayı, belirli bir grupta yer alan insanların belirli durumlar karşısında nasıl davranışlar ortaya koyacaklarını kestirmeyi ve bu konuda çıkarımlar yapmayı hedefler (Borg ve Gall 1989). Veriler yüzyüze görüşülerek random yöntemi ve gönüllülük esasına dayanılarak toplanmıştır.

### 2.1. Evren ve Örneklem

Araştırma grubunu; 2017-2018 Spor Toto Süper Ligi'nde mücadele eden Antalyaspor Taraftarlarından, 28.04.2018 tarihinde oynanan Antalyaspor-Trabzonspor ve 11.05.2018 tarihinde oynanan Antalyaspor- Medipol Başakşehir maçlarına katılan 236 Taraftar (47 Kadın % 19,9, 189 Erkek % 80,1) oluşturmaktadır.

### 2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma ile ilgili belirlenen amaçlara ulaşabilmek için gerekli olan veri toplama araçları sırasıyla aşağıda verilmiştir:

#### 2.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Antalyaspor Kulübü taraftarlarından 236 kişinin kişisel özellikleri hakkında bilgi toplamak ve araştırmanın bağımsız değişkenlerini oluşturmak amacıyla araştırmacı tarafından 5 sorudan (Yaş, Cinsiyet, Aylık Gelir Durumu, Eğitim Durumu ve Meslek Grubu) oluşan bilgi formu hazırlanmıştır.

### 2.2.2. Sporda Seyirci Saldırganlığı ve Şiddet Ölçeği (SSAVS)

Şanlı ve Güçlü (2015) tarafından Türkçeye uyarlanan "Sporda Seyirci Saldırganlığı ve Şiddet Ölçeği" kullanılmıştır. 21 maddeden oluşan 5 aralıklı likert türü bir ölçektir. Ölçek, yargıların üç değerlendirme basamağına göre yapıldığı üç alt ölçeği içermektedir. Ölçeğe ilişkin alt ölçekler;

1) Bilişsel düzeyde saldırganlık

2) Duyuşsal düzeyde saldırganlık

3) Davranışsal düzeyde saldırganlıktır.

Ölçek, alt ölçeklerin her birinin saldırganlık boyutunu ölçmeyi hedefleyen davranışsal ve bilişsel düzeyde 8'er soru ile duyuşsal düzeyde 5 soru içermektedir. Geliştirilen ölçekte yer alan 4. 20. 18. 6. 5. 1. 2. 15. maddeler davranışsal düzeyde saldırganlığı, 19. 7. 14. 17. 21. 16. 12. 9. maddeler bilişsel düzeyde saldırganlığı, 8. 3. 11. 13. 10 maddeler duyuşsal düzeyde saldırganlığı ifade etmektedir.

Maddeler "Hiçbir Zaman (1), "Nadiren" (2), "Ara Sıra" (3), "Sıklıkla" (4), "Her zaman" (5) biçiminde beşli derecelendirme seçenekleri oluşturulmuştur. Ayrıca araştırmacılar tarafından bu ölçek amaca göre, toplam saldırganlık puanı üzerinden ve alt (1-35), orta (36-70) ve yüksek düzeyde (71- 105) saldırganlık boyutları olarak da kullanılabilir. Bizim çalışmamızda Ölçeğin cronbach alpha iç tutarlık katsayısı 0.86 olarak bulunmuştur.

Yapılmış olan bu çalışmanın, iç tutarlılık (Cronbach Alpha) güvenilirlik katsayıları; Davranışsal Ölçeğe ilişkin alt ölçeklerden Bilişsel düzeyde saldırganlık için .83, Duyuşsal düzeyde Saldırganlık için .73, Davranışsal düzeyde saldırganlık için .90 ve toplam sporda seyirci saldırganlığı ve şiddetdüzeyi için ise .90 olarak bulunmuştur.

## 2.3. Verilerin Analizi

Verilerin analizi ve değerlendirilmesi aşamasında; veriler Microssoft Excel 2003 programında düzenlenmiş SPSS 25.0 for Windows paket programı kullanılarak çözümlenmiştir. Katılımcıların kişisel bilgilerinin dağılımlarını belirlemek için yüzde ve frekans yöntemi kullanılmıştır. Ölçümlerin, normal dağılıma uygun olup olmadığını belirlemek için One-Sample Kolmogorov-Smirnov normallik dağılım testi kullanılmıştır. One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test tekniğine göre genel Sporda Seyirci Saldırganlığı ve Şiddet ölçeği ve ölçeğe bağlı alt boyutlarının (Davranışsal, Bilişssel ve Duyuşsal Düzeyde Saldırganlık) tamamı normal dağılım göstermiştir. Bunun sonucunda ise t-testi ve One way - Anova testleri uygulanmıştır. Farkın kaynağını belirlemek için Post Hock, Sheff ve Tamhane $T_2$ bakılmıştır.

## 3. BULGULAR

Çizelge 3.1. Antalyaspor taraftarlarının cinsiyet değişkenine göre dağılımları.

| **Cinsiyet** | **n** | **%** |
|---|---|---|
| Erkek | 189 | 80,1 |
| Kadın | 47 | 19,9 |
| Toplam | 236 | 100,0 |

Çizelge 3.1'de araştırmacıların cinsiyet değişkenine göre dağılımları görülmektedir. Buna göre araştırmacıların 189(%80,1)'u erkek ve 47(%19,9)'si ise kadındır.

Çizelge 3.2. Antalyaspor taraftarlarının yaş değişkenine göre dağılımları.

| **Yaş** | **n** | **%** |
|---|---|---|
| 16-20 yaş arası | 37 | 15,7 |
| 21-25 yaş arası | 102 | 43,2 |
| 26-30 yaş arası | 34 | 14,4 |
| 31-35 yaş arası | 21 | 8,9 |
| 36-40 yaş arası | 12 | 5,1 |
| 41 yaş ve üzeri | 30 | 12,7 |
| Toplam | 236 | 100,0 |

Çizelge 3.2'de araştırmacıların yaş değişkenine göre dağılımları görülmektedir. Buna göre; araştırmacıların 37 (%15,7)'i 16-20 yaş arası, 102(%43,2)'si 21-25 yaş arası, 34(%14,4)'ü 26-30 yaş arası, 21(%8,9)'i 31-35 yaş arası, 12(%5,1)'si 36-40 yaş arası ve 30(%12,7)'u ise 41 yaş ve üzeri şeklindedir.

Çizelge 3.3. Antalyaspor taraftarlarının eğitim durumu değişkenine göre dağılımları.

| **Eğitim Durumu** | **n** | **%** |
|---|---|---|
| Okuryazar | 3 | 1,3 |
| İlkokul | 23 | 9,7 |
| Ortaokul | 22 | 9,3 |
| Lise | 51 | 21,6 |
| Üniversite | 127 | 53,8 |
| Lisans Üstü | 10 | 4,2 |
| Toplam | 236 | 100,0 |

Çizelge 3.3'te araştırmacıların eğitim durumu değişkenine göre dağılımları görülmektedir. Buna göre; araştırmacıların 3(%1,3)'ü okuryazar, 23(%9,7)'ü ilkokul, 22(%9,3)'si ortaokul, 51(%21,6)'i lise, 127(%53,8)'si üniversite ve 10(%4,2)'u ise lisansüstü mezunudur.

Çizelge 3.4. Antalyaspor taraftarlarının meslek grubu değişkenine göre dağılımları.

| **Meslek** | **n** | **%** |
|---|---|---|
| Öğrenci | 118 | 50,0 |
| Serbest Meslek | 32 | 13,6 |
| Memur | 30 | 12,7 |
| Emekli | 13 | 5,5 |
| İşçi | 34 | 14,4 |
| Ev hanımı | 4 | 1,7 |
| İşsiz | 5 | 2,1 |
| Toplam | 236 | 100,0 |

Çizelge 3.4'te araştırmacıların mesleklerine göre dağılımları görülmektedir. Buna göre; araştırmacıların 118(%50,0)'i öğrenci, 32(%13,6)'si serbest meslek, 30(%12,7)'u memur, 13(%5,5)'u emekli, 34(%14,4)'işçi, 4(%1,7)'ü ev hanımı ve 5(%2,1)'i ise işsizdir.

Çizelge 3.5. Antalyaspor taraftarlarının aylık gelir durumu değişkenine göre dağılımları.

| **Aylık Gelir Durumu** | **n** | **%** |
|---|---|---|
| 0-1000 TL arası | 105 | 44,5 |
| 1001-2000 TL arası | 68 | 28,8 |
| 2001-3000 TL arası | 20 | 8,5 |
| 3001 ve üzeri | 43 | 18,2 |
| Toplam | 236 | 100,0 |

Çizelge 3.5'te araştırmacıların aylık gelir durumlarına göre dağılımları görülmektedir. Buna göre; araştırmacıların aylık gelir durumları 105(%44,5)'inin 0-1000 TL arası, 68(%28,8)'inin 1001-2000 TL arası, 20(%8,5)'sinin 2001-3000 TL arası ve 43(%18,2)'ünün ise aylık gelir düzeyleri 3001 TL ve üzeri şeklindedir.

Çizelge 3.6. Antalyaspor taraftarlarının şiddet ve saldırganlık ölçeği alt boyut ve toplamını gösteren One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi

| | **Davranışsal** | **Bilişsel** | **Duyuşsal** | **Toplam** |
|---|---|---|---|---|
| **n** | 236 | 236 | 236 | 236 |
| **Mean** | 11,94 | 17,12 | 15,17 | 44,24 |
| **Std.Deviation** | 6,98 | 7,84 | 5,61 | 16,96 |
| **Kolmogorov-smirnov Z** | 4,39 | 1,87 | 1,01 | 1,31 |
| **p** | ,447 | ,357 | ,252 | ,064 |

One-Sample Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda araştırmacıların şiddet ve saldırganlık alt boyutları ve toplamına yapılacak olan analizlerin normal dağılım yani parametrik olmaları münasebetiyle (P>0.05) t ve anova testleri uygulanmıştır.

Çizelge 3.7. Antalyaspor taraftarlarının genel olarak şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyut ait $\overline{X}$ ve Ss değerlerine ilişkin sonuçlar

| **Şiddet ve Saldırganlık** | **n** | $\overline{X}$ | **Ss** | **Min** | **Max** | **Ölçekten alınabilecek En Düşük ve En Yüksek Puan** |
|---|---|---|---|---|---|---|
| Davranışsal | 236 | 11,94 | 6,98 | 8,00 | 40,00 | 8-40 |
| Bilişsel | 236 | 17,12 | 7,84 | 8,00 | 40,00 | 8-40 |
| Duyuşsal | 236 | 15,17 | 5,61 | 5,00 | 25,00 | 5-25 |
| Toplam | 236 | 44,24 | 16,96 | 21,00 | 105,00 | 21-105 |

Çizelge 3.7'de araştırmacıların şiddet ve saldırganlık alt boyutlarına ve toplam puana ilişkin ortalamaları görülmektedir. Buna göre araştırmacıların şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları $\overline{X}$ = 11,94 bilişsel puan ortalamaları $\overline{X}$ = 17,12 duyuşsal puan ortalamaları $\overline{X}$ = 15,17 ve şiddet ve saldırganlık puan ortalamaları ise $\overline{X}$ = 44,24 olarak bulunmuştur.

Araştırma kapsamına alınan araştırmacıların şiddet ve saldırganlık toplam puanından almış oldukları $\overline{X}$ = 44,24 puan ortalaması ölçekten alınabilecek (ölçeğin genelinden alınabilecek en düşük değer 21 ve en yüksek değer 105 (ayrıca ölçekten alınan

değerler 1-35 arası alt, 36-70 arası orta ve 71-105 arası ise yüksektir)) değerler göz önüne alındığında orta seviyede şiddet ve saldırganlık düzeyine sahip oldukları söylenebilinir. Araştırmacıların şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları $\overline{X}$ = 11,94 ölçekten alınabilecek değerler göz önüne alındığında (ölçekten en düşük 8, en yüksek 40 puan) düşük seviyede, şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları $\overline{X}$ = 17,12 ölçekten alınabilecek değerler göz önüne alındığında (ölçekten en düşük 8, en yüksek 40 puan) düşük, şiddet ve saldırganlık altboyutlarından duyuşsal puan ortalamaları $\overline{X}$ = 15,17 ölçekten alınabilecek değerler göz önüne alındığında (ölçekten en düşük 5, en yüksek 25puan) orta seviyede olduğu söylenebilinir.

Çizelge 3.8. Antalyaspor taraftarlarının cinsiyet değişkenine göre şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyutlarına ait t testi dağılımları

| **Şiddet ve Saldırganlık** | **Cinsiyet** | **n** | $\overline{X}$ | **Ss** | **t** | **p** |
|---|---|---|---|---|---|---|
| Davranışsal | Erkek | 189 | 12,36 | 7,39 | 1,88 | ,041 |
| | Kadın | 47 | 10,23 | 4,67 | | |
| Bilişsel | Erkek | 189 | 17,84 | 8,00 | 2,86 | ,004 |
| | Kadın | 47 | 14,23 | 6,43 | | |
| Duyuşsal | Erkek | 189 | 15,57 | 5,52 | 2,17 | ,031 |
| | Kadın | 47 | 13,59 | 5,75 | | |
| Toplam | Erkek | 189 | 45,78 | 17,21 | 2,83 | ,005 |
| | Kadın | 47 | 38,06 | 14,50 | | |

Çizelge 3.8'de araştırmacıların cinsiyet değişkenine göre şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyutlarına ait t testi sonuçları görülmektedir. İnceleme sonucunda, erkeklerin şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları $\overline{X}$ =12,36 kadınların ise $\overline{X}$ =10,23 olarak elde edilmiş ve şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları açısından cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre şiddet ve saldırganlık alt boyutundan davranışsal puan ortalamaları erkeklerin daha yüksek tespit edilmiştir. Erkeklerin şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları $\overline{X}$ =17,84 kadınların ise $\overline{X}$ =14,23 olarak elde edilmiş ve şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları açısından cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre şiddet ve saldırganlık alt boyutundan bilişsel puan ortalamaları erkeklerin daha yüksek tespit edilmiştir. Erkeklerin şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından duyuşsal puan ortalamaları $\overline{X}$ =15,57 kadınların ise

$\overline{X}$ =13,59 olarak elde edilmiş ve şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından duyuşsal puan ortalamaları açısından cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir(p<0,05). Buna göre şiddet ve saldırganlık alt boyutundan duyuşsal puan ortalamaları erkeklerin daha yüksek tespit edilmiştir. Erkeklerin şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları $\overline{X}$ =45,78 kadınların ise $\overline{X}$ =38,06 olarak elde edilmiş ve şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları açısından cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir(p<0,05). Buna göre şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları erkeklerin daha yüksek tespit edilmiştir. Buradan da erkeklerin şiddet ve saldırganlık alt boyutlarının tamamında ve toplam puan ortalamalarında kadınlardan daha yüksek seviyede olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.9. Antalyaspor taraftarlarının yaş değişkenine göre şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyutlarına ait One Way Anova testi sonuçları

| | **Yaş** | **n** | $\overline{X}$ | **Ss** | **Sd** | **F** | **p** | **Fark** |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Davranışsal | 16-20 yaş | 37 | 16,13 | 9,85 | | | | 1-2 |
| | 21-25 yaş | 102 | 10,68 | 5,85 | 235 | | | 1-3 |
| | 26-30 yaş | 34 | 11,35 | 6,42 | | 3,59 | ,004 | |
| | 31-35 yaş | 21 | 11,80 | 6,33 | | | | |
| | 36-40 yaş | 12 | 11,25 | 6,53 | | | | |
| | 41 yaş ve üzeri | 30 | 12,06 | 5,95 | | | | |
| Bilişsel | 16-20 yaş | 37 | 17,81 | 6,00 | | | | Fark |
| | 21-25 yaş | 102 | 15,89 | 6,70 | 235 | | | Yok |
| | 26-30 yaş | 34 | 18,08 | 10,67 | | ,99 | ,422 | |
| | 31-35 yaş | 21 | 18,19 | 8,10 | | | | |
| | 36-40 yaş | 12 | 16,91 | 8,45 | | | | |
| | 41 yaş ve üzeri | 30 | 18,73 | 9,17 | | | | |
| Duyuşsal | 16-20 yaş | 37 | 17,02 | 4,94 | | | | Fark |
| | 21-25 yaş | 102 | 14,41 | 5,21 | 235 | | | Yok |
| | 26-30 yaş | 34 | 14,94 | 6,86 | | 1,66 | ,144 | |
| | 31-35 yaş | 21 | 16,80 | 5,60 | | | | |
| | 36-40 yaş | 12 | 14,08 | 5,63 | | | | |
| | 41 yaş ve üzeri | 30 | 15,06 | 5,84 | | | | |
| Toplam | 16-20 yaş | 37 | 50,97 | 16,36 | | | | Fark |
| | 21-25 yaş | 102 | 40,99 | 15,13 | 235 | | | Yok |
| | 26-30 yaş | 34 | 44,38 | 21,40 | | 2,15 | ,060 | |
| | 31-35 yaş | 21 | 46,80 | 16,33 | | | | |
| | 36-40 yaş | 12 | 42,25 | 16,27 | | | | |
| | 41 yaş ve üzeri | 30 | 45,86 | 17,09 | | | | |

Çizelge 3.9'da araştırmacıların yaş değişkenine göre şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyutlarına ait one way anova testi sonuçları görülmektedir. İnceleme sonucunda şiddet ve saldırganlık alt boyutundan davranışsal puan ortalamaları 16-20 yaş arası

olanların $\overline{X}$ =16,13 21-25 yaş arası olanların $\overline{X}$ =10,68 26-30 yaş arası olanların $\overline{X}$ =11,35 31-35 yaş arası olanların $\overline{X}$ =11,80 36-40 yaş arası olanların $\overline{X}$ =11,25 ve 41 yaş ve üzeri olanların ise $\overline{X}$ =12,06 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları açısından yaş değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$).Buna göre; 16-20 yaş arası olanların şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları açısından 21-25 yaş arası ve 26-30 yaş arası olanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle yaşı küçük olanların şiddet ve saldırganlık alt boyutundan davranışsal puanları daha yüksektir. Şiddet ve saldırganlık alt boyutundan bilişsel puan ortalamaları 16-20 yaş arası olanların $\overline{X}$ =17,81 21-25 yaş arası olanların $\overline{X}$ =15,89 26-30 yaş arası olanların $\overline{X}$ =18,08 31-35 yaş arası olanların $\overline{X}$ =18,19 36-40 yaş arası olanların $\overline{X}$ =16,91 ve 41 yaş ve üzeri olanların ise $\overline{X}$ =18,73 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları açısından yaş değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir($p>0,05$). Şiddet ve saldırganlık alt boyutundan duyuşsal puan ortalamaları 16-20 yaş arası olanların $\overline{X}$ =17,02 21-25 yaş arası olanların $\overline{X}$ =14,41 26-30 yaş arası olanların $\overline{X}$ =14,94 31-35 yaş arası olanların $\overline{X}$ =16,80 36-40 yaş arası olanların $\overline{X}$ =14,08 ve 41 yaş ve üzeri olanların ise $\overline{X}$ =15,06 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından duyuşsal puan ortalamaları açısından yaş değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir($p>0,05$). Şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları 16-20 yaş arası olanların $\overline{X}$ =50,97 21-25 yaş arası olanların $\overline{X}$ =40,99 26-30 yaş arası olanların $\overline{X}$ =44,38 31-35 yaş arası olanların $\overline{X}$ =46,80 36-40 yaş arası olanların $\overline{X}$ =42,25 ve 41 yaş ve üzeri olanların ise $\overline{X}$ =45,86 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları açısından yaş değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir($p>0,05$).

Çizelge 3.10. Antalyaspor taraftarlarının eğitim durumu değişkenine göre şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyutlarına ait One Way Anova testi sonuçları

| | Eğitim Durumu | n | $\overline{X}$ | Ss | Sd | F | p | Fark |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Davranışsal | Okuryazar | 3 | 16,00 | 8,00 | | | | 4-5 |
| | İlkokul | 23 | 12,34 | 7,02 | | | | |
| | Ortaokul | 22 | 12,00 | 5,43 | | | | |
| | Lise | 51 | 16,39 | 10,39 | 230 | 7,96 | ,000 | |
| | Üniversite | 127 | 9,80 | 3,62 | | | | |
| | Lisans Üstü | 10 | 14,10 | 9,83 | | | | |
| Bilişsel | Okuryazar | 3 | 20,66 | 1,15 | | | | 5-6 |
| | İlkokul | 23 | 17,78 | 9,07 | | | | |
| | Ortaokul | 22 | 17,31 | 6,98 | | | | |
| | Lise | 51 | 19,17 | 8,76 | 230 | 3,33 | ,006 | |
| | Üniversite | 127 | 15,56 | 6,71 | | | | |
| | Lisans Üstü | 10 | 23,50 | 11,13 | | | | |
| Duyuşsal | Okuryazar | 3 | 17,33 | 2,88 | | | | 4-5 |
| | İlkokul | 23 | 16,60 | 6,37 | | | | |
| | Ortaokul | 22 | 16,63 | 4,49 | | | | |
| | Lise | 51 | 16,58 | 6,45 | 230 | 2,96 | ,013 | |
| | Üniversite | 127 | 13,90 | 5,07 | | | | |
| | Lisans Üstü | 10 | 17,00 | 5,67 | | | | |
| Toplam | Okuryazar | 3 | 54,00 | 6,08 | | | | 4-5 |
| | İlkokul | 23 | 46,73 | 17,21 | | | | 5-6 |
| | Ortaokul | 22 | 45,95 | 13,97 | | | | |
| | Lise | 51 | 52,15 | 20,94 | 230 | 6,07 | ,000 | |
| | Üniversite | 127 | 39,27 | 13,23 | | | | |
| | Lisans Üstü | 10 | 54,60 | 23,65 | | | | |

Çizelge 3.10'da araştırmacıların eğitim durumu değişkenine göre şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyutlarına ait one way anova testi sonuçları görülmektedir. İnceleme sonucunda şiddet ve saldırganlık alt boyutundan davranışsal puan ortalamaları okuryazar olanların $\overline{X}$ =16,00 ilkokul mezunu olanların $\overline{X}$ =12,34 ortaokul mezunu olanların $\overline{X}$ =12,00 lise mezunu olanların $\overline{X}$ =16,39 üniversite mezunu olanların $\overline{X}$ =9,80 ve lisansüstü mezunu olanların ise $\overline{X}$ =14,10 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları açısından eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre; lise mezunu olanların şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları üniversite mezunlarına göre daha yüksektir. Şiddet ve saldırganlık alt boyutundan bilişsel puan ortalamaları okuryazar olanların $\overline{X}$ =20,66 ilkokul mezunu olanların $\overline{X}$ =17,78 ortaokul mezunu olanların $\overline{X}$ =17,31 lise mezunu olanların $\overline{X}$ =19,17 üniversite mezunu olanların $\overline{X}$ =15,56 ve lisansüstü mezunu

olanların ise $\overline{X}$ =23,50 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları açısından eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre; lisansüstü mezunların şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları üniversite mezunlarına göre daha yüksektir. Şiddet ve saldırganlık alt boyutundan duyuşsal puan ortalamaları okuryazar olanların $\overline{X}$ =17,33 ilkokul mezunu olanların $\overline{X}$ =16,60 ortaokul mezunu olanların $\overline{X}$ =16,63 lise mezunu olanların $\overline{X}$ =16,58 üniversite mezunu olanların $\overline{X}$ =13,90 ve lisansüstü mezunu olanların ise $\overline{X}$ =17,00 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından duyuşsal puan ortalamaları açısından eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre; lise mezunlarının şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından duyuşsal puan ortalamaları üniversite mezunlarına göre daha yüksektir. Şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları okuryazar olanların $\overline{X}$ =54,00 ilkokul mezunu olanların $\overline{X}$ =46,73 ortaokul mezunu olanların $\overline{X}$ =45,95 lise mezunu olanların $\overline{X}$ =52,15 üniversite mezunu olanların $\overline{X}$ =39,27 ve lisansüstü mezunu olanların ise $\overline{X}$ =54,60 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları açısından eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre; lise mezunlarının şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları üniversite mezunlarına göre, lisansüstü mezun olanlarında üniversite mezunlarına göre daha yüksektir.

Çizelge 3.11. Antalyaspor taraftarlarının meslek değişkenine göre şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyutlarına ait One Way Anova testi sonuçları

| | **Meslek** | **n** | $\overline{X}$ | **Ss** | **Sd** | **F** | **p** | **Fark** |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Davranışsal | Öğrenci | 118 | 11,83 | 7,03 | | | | 5-6 |
| | Serbest Meslek | 32 | 12,03 | 7,18 | | | | 6-7 |
| | Memur | 30 | 10,16 | 4,30 | | | | |
| | Emekli | 13 | 11,15 | 5,58 | 229 | 1,25 | ,018 | |
| | İşçi | 34 | 13,97 | 7,82 | | | | |
| | Ev hanımı | 4 | 8,25 | ,50 | | | | |
| | İşsiz | 5 | 15,60 | 13,88 | | | | |
| Bilişsel | Öğrenci | 118 | 15,96 | 6,49 | | | | 1-7 |
| | Serbest Meslek | 32 | 18,46 | 7,69 | | | | 6-7 |
| | Memur | 30 | 16,66 | 8,75 | | | | |
| | Emekli | 13 | 19,46 | 8,36 | 229 | 1,77 | ,001 | |
| | İşçi | 34 | 19,41 | 10,38 | | | | |
| | Ev hanımı | 4 | 12,25 | 1,50 | | | | |
| | İşsiz | 5 | 21,00 | 10,17 | | | | |
| Duyuşsal | Öğrenci | 118 | 14,55 | 5,20 | | | | Fark |
| | Serbest Meslek | 32 | 16,62 | 6,08 | | | | Yok |
| | Memur | 30 | 13,06 | 4,53 | | | | |
| | Emekli | 13 | 15,92 | 5,89 | 229 | 2,35 | ,447 | |
| | İşçi | 34 | 16,73 | 6,37 | | | | |
| | Ev hanımı | 4 | 17,00 | 6,78 | | | | |
| | İşsiz | 5 | 19,20 | 6,49 | | | | |
| Toplam | Öğrenci | 118 | 42,36 | 15,50 | | | | 5-6 |
| | Serbest Meslek | 32 | 47,12 | 15,78 | | | | 6-7 |
| | Memur | 30 | 39,90 | 15,17 | | | | |
| | Emekli | 13 | 46,53 | 16,56 | 229 | 1,98 | ,031 | |
| | İşçi | 34 | 50,11 | 21,39 | | | | |
| | Ev hanımı | 4 | 37,50 | 8,42 | | | | |
| | İşsiz | 5 | 55,80 | 28,08 | | | | |

Çizelge 3.11'de araştırmacıların meslek durumu değişkenine göre şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyutlarına ait one way anova testi sonuçları görülmektedir. İnceleme sonucunda şiddet ve saldırganlık alt boyutundan davranışsal puan ortalamaları öğrencilerin $\overline{X}$ =11,83 serbest meslek $\overline{X}$ =12,03 memur olanların $\overline{X}$ =10,16 emekli olanların $\overline{X}$ =11,15 işçi olanların $\overline{X}$ =13,97 ev hanımı olanların $\overline{X}$ =8,25 ve işsiz olanların ise $\overline{X}$ = 15,60 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları açısından meslek değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre; işçilerin şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından duyuşsal puan ortalamaları ev hanımlarına göre, işsizlerinde ev hanımlarına göre daha yüksektir. Şiddet ve saldırganlık alt boyutundan bilişsel puan ortalamaları öğrencilerin $\overline{X}$ =15,96 serbest meslek $\overline{X}$ =18,46 memur olanların $\overline{X}$

=16,66 emekli olanların $\overline{X}$ =19,46 işçi olanların $\overline{X}$ =19,41 ev hanımı olanların $\overline{X}$ =12,25 ve işsiz olanların ise $\overline{X}$ = 21,00 olarak bulunmuş, şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları açısından meslek değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre; öğrencilerin şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları ev hanımlarına göre, işsizlerinde ev hanımlarına göre daha yüksektir. Şiddet ve saldırganlık alt boyutundan duyuşsal puan ortalamaları öğrencilerin $\overline{X}$ =14,55 serbest meslek $\overline{X}$ =16,62 memur olanların $\overline{X}$ =13,06 emekli olanların $\overline{X}$ =15,92 işçi olanların $\overline{X}$ =16,73 ev hanımı olanların $\overline{X}$ =17,00 ve işsiz olanların ise $\overline{X}$ = 19,20 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından duyuşsal puan ortalamaları açısından meslek değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir($p>0,05$).

Şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları öğrencilerin $\overline{X}$ =42,36 serbest meslek $\overline{X}$ =47,12 memur olanların $\overline{X}$ =39,90 emekli olanların $\overline{X}$ =46,53 işçi olanların $\overline{X}$ =50,11 ev hanımı olanların $\overline{X}$ =37,50 ve işsiz olanların ise $\overline{X}$ = 55,80 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları açısından meslek değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p>0,05$). Buna göre; şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları açısından işçilerin ev hanımlarına oranla ve işsizlerinde ev hanımlarına oranla daha yüksektir. Buradan da işsiz ve işçilerin şiddet ve saldırganlık puanları yüksek ev hanımlarının da düşük olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.12. Antalyaspor taraftarlarının gelir durumu değişkenine göre şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyutlarına ait One Way Anova testi sonuçları

| | Gelir Durumu | n | $\overline{X}$ | Ss | Sd | F | p | Fark |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Davranışsal | 0-1000 TL arası | 105 | 11,50 | 6,61 | 232 | 1,13 | ,337 | Fark Yok |
| | 1001-2000 TL arası | 68 | 12,02 | 6,22 | | | | |
| | 2001-3000 TL arası | 20 | 10,55 | 5,08 | | | | |
| | 3001 ve üzeri | 43 | 13,51 | 9,32 | | | | |
| Bilişsel | 0-1000 TL arası | 105 | 15,76 | 6,80 | 232 | 2,71 | ,046 | 1-4 |
| | 1001-2000 TL arası | 68 | 17,58 | 7,70 | | | | |
| | 2001-3000 TL arası | 20 | 17,25 | 6,96 | | | | |
| | 3001 ve üzeri | 43 | 19,67 | 10,06 | | | | |
| Duyuşsal | 0-1000 TL arası | 105 | 15,02 | 5,52 | 232 | ,10 | ,958 | Fark Yok |
| | 1001-2000 TL arası | 68 | 15,10 | 5,85 | | | | |
| | 2001-3000 TL arası | 20 | 15,60 | 5,44 | | | | |
| | 3001 ve üzeri | 43 | 15,46 | 5,68 | | | | |
| Toplam | 0-1000 TL arası | 105 | 42,29 | 15,33 | 232 | 1,47 | ,223 | Fark Yok |
| | 1001-2000 TL arası | 68 | 44,72 | 15,71 | | | | |
| | 2001-3000 TL arası | 20 | 43,40 | 14,60 | | | | |
| | 3001 ve üzeri | 43 | 48,65 | 22,53 | | | | |

Çizelge 3.12'de araştırmacıların gelir durumu değişkenine göre şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyutlarına ait one way anova testi sonuçları görülmektedir. İnceleme sonucunda şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları aylık gelir düzeyi 0-1000 TL olanların $\overline{X}$ =11,50 aylık gelir düzeyi 1001-2000 TL olanların $\overline{X}$ =12,02 aylık gelir düzeyi 2001-3000 TL olanların $\overline{X}$ =10,55 ve 3001 TL ve üzeri olanların ise, $\overline{X}$ =13,51 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları açısından aylık gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir($p>0,05$). Şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel toplam puan ortalamaları aylık gelir düzeyi 0-1000 TL olanların $\overline{X}$ =15,76 aylık gelir düzeyi 1001-2000 TL olanların $\overline{X}$ =17,58 aylık gelir düzeyi 2001-3000 TL olanların $\overline{X}$ =17,25 ve 3001 TL ve üzeri olanların ise, $\overline{X}$ =19,67 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları açısından aylık gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre, gelir durumu yüksek olanların gelir durumu düşük olanlara oranla şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel boyutunda daha yüksektir. Şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından duyuşsal toplam puan ortalamaları aylık gelir düzeyi 0-1000 TL olanların $\overline{X}$ =15,02 aylık gelir düzeyi 1001-2000 TL olanların $\overline{X}$ =15,10 aylık gelir düzeyi 2001-3000 TL olanların $\overline{X}$ =15,60 ve 3001 TL

ve üzeri olanların ise, $\overline{X}$ =15,46 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları açısından aylık gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir(p>0,05). Şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları aylık gelir düzeyi 0-1000 TL olanların $\overline{X}$ =42,29 aylık gelir düzeyi 1001-2000 TL olanların $\overline{X}$ =44,72 aylık gelir düzeyi 2001-3000 TL olanların $\overline{X}$ =43,40 ve 3001 TL ve üzeri olanların ise, $\overline{X}$ =48,65 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları açısından aylık gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir(p>0,05).

## 4. TARTIŞMA

Araştırmaya katılan Antalyaspor taraftarlarının kişisel özelliklerine bakıldığında, taraftarların 189(%80,1)'u erkek ve 47(%19,9)'si ise kadın, 37 (%15,7)'i 16-20 yaş arası, 102(%43,2)'si 21-25 yaş arası, 34(%14,4)'ü 26-30 yaş arası, 21(%8,9)'i 31-35 yaş arası, 12(%5,1)'si 36-40 yaş arası ve 30(%12,7)'u ise 41 yaş ve üzeri, 3(%1,3)'ü okuryazar, 23(%9,7)'ü ilkokul, 22(%9,3)'si ortaokul, 51(%21,6)'i lise, 127(%53,8)'si üniversite ve 10(%4,2)'u ise lisansüstü, 118(%50,0)'i öğrenci, 32(%13,6)'si serbest meslek, 30(%12,7)'u memur, 13(%5,5)'u emekli, 34(%14,4)'işçi, 4(%1,7)'ü ev hanımı ve 5(%2,1)'i ise işsiz, 105(%44,5)'inin 0-1000 TL arası, 68(%28,8)'inin 1001-2000 TL arası, 20(%8,5)'sinin 2001-3000 TL arası ve 43(%18,2)'ünün ise aylık gelir düzeyleri 3001 TL ve üzeri olduğu görülmektedir.

Antalyaspor taraftarlarının cinsiyet değişkenine göre şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyutlarına ait t testi dağılımları incelendiğinde, araştırmacıların cinsiyet değişkenine göre şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyutlarına ait t testi sonuçları aşağıda görülmektedir. İnceleme sonucunda, erkeklerin şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları $\overline{X}$ =12,36 kadınların ise $\overline{X}$ =10,23 olarak elde edilmiş ve şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları açısından cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre şiddet ve saldırganlık alt boyutundan davranışsal puan ortalamaları erkeklerin daha yüksek tespit edilmiştir. Erkeklerin şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları $\overline{X}$ =17,84 kadınların ise $\overline{X}$ =14,23 olarak elde edilmiş ve şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları açısından cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre şiddet ve saldırganlık alt boyutundan bilişsel puan ortalamaları erkeklerin daha yüksek tespit edilmiştir. Erkeklerin şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından duyuşsal puan ortalamaları $\overline{X}$ =15,57 kadınların ise $\overline{X}$ =13,59 olarak elde edilmiş ve şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından duyuşsal puan ortalamaları açısından cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre şiddet ve saldırganlık alt boyutundan duyuşsal puan ortalamaları erkeklerin daha yüksek tespit edilmiştir. Erkeklerin şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları $\overline{X}$ =45,78 kadınların ise $\overline{X}$ =38,06 olarak elde

edilmiş ve şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları açısından cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları erkeklerin daha yüksek tespit edilmiştir. Buradan da erkeklerin şiddet ve saldırganlık alt boyutlarının tamamında ve toplam puan ortalamalarında kadınlardan daha yüksek seviyede olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan erkek taraftarların, kadın taraftarlara göre bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlarda ve toplam boyutunda şiddet eğilimlerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Acet (2001) yaptığı araştırmada şiddet olaylarına katılmada cinsiyet durumlarına göre anlamlı bir fark tespit etmiştir. Erkeklerin kadınlara göre daha çok saldırgan olaylara katıldığı sonucuna varmıştır Gür (2015) yapmış olduğu çalışmada, erkeklerin kadınlara göre daha fazla şiddet olaylarına karıştığını bulmuştur. Şeker (2011) yılında yapmış olduğu araştırmada, "taraftarın sahaya yabancı madde atmasını uygun buluyor musunuz?" sorusuna verilen cevaplarda lise erkek ve lise kız öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark tespit emiştir; yine üniversite öğrencileri arasında erkek öğrenciler ile kız öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık bulmuştur. Lise ve üniversite öğrencilerinde erkeklerin kız öğrencilere göre, taraftarların sahaya yabancı madde atmasını uygun gördüklerini tespit etmiştir. Bu da erkeklerin müsabaka sırasında şiddet eğilimlerinin kadınlara göre daha fazla olduğunu göstermektedir. Var (2008) yaptığı araştırmada, erkeklerin saldırganlık olaylarına katılma oranlarının kadınların saldırganlık olaylarına katılma oranlarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Yılmaz (2013) Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin empatik eğilimleri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmei: (İstanbul ili Bayrampaşa ilçesi örneği) isimli araştırmasında erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre genel saldırganlık davranışlarının yüksek olduğunun sonucuna ulaşmıştır. Yapılan bu araştırmalar bizim çalışmamız ile benzer sonuçlar gösterirken; Gümüşgül (2016) yılında yapılan araştırmada cinsiyet değişkenine göre, duyuşsal, bilişsel ve davranışsal boyutta anlamlı farklılıkların kadın taraftarların erkek taraftarlara göre saldırganlık durumlarının daha yüksek olduğunun tespitine varmıştır.

Cinsiyet boyutunda Gümüşgül (2016) çalışmasının sonuçları bizim çalışmamızın sonuçlarının tersi yönünde olmasına rağmen, Acet (2001), Gür (2015), Şeker (2011), Var (2008), Yılmaz (2013) çalışmaları bizim çalışmamız ile benzer sonuçlar ortaya koymaktadır. Genel literatür ve futbol taraftarlarını göz önüne aldığımızda erkek taraftarların kadın taraftarlara göre şiddet eğilimlerinin daha fazla

olduğunu söyleyebiliriz.

Antalyaspor taraftarlarının yaş değişkenine göre şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyutlarına ait one way anova testi sonuçları aşağıda görülmektedir. İnceleme sonucunda şiddet ve saldırganlık alt boyutundan davranışsal puan ortalamaları 16-20 yaş arası olanların $\overline{X}$ =16,13 21-25 yaş arası olanların $\overline{X}$ =10,68 26-30 yaş arası olanların $\overline{X}$ =11,35 31-35 yaş arası olanların $\overline{X}$ =11,80 36-40 yaş arası olanların $\overline{X}$ =11,25 ve 41 yaş ve üzeri olanların ise $\overline{X}$ =12,06 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları açısından yaş değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$).Buna göre; 16-20 yaş arası olanların şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları açısından 21-25 yaş arası ve 26-30 yaş arası olanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle yaşı küçük olanların şiddet ve saldırganlık alt boyutundan davranışsal puanları daha yüksektir. Şiddet ve saldırganlık alt boyutundan bilişsel puan ortalamaları 16-20 yaş arası olanların $\overline{X}$ =17,81 21-25 yaş arası olanların $\overline{X}$ =15,89 26-30 yaş arası olanların $\overline{X}$ =18,08 31-35 yaş arası olanların $\overline{X}$ =18,19 36-40 yaş arası olanların $\overline{X}$ =16,91 ve 41 yaş ve üzeri olanların ise $\overline{X}$ =18,73 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları açısından yaş değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir($p>0,05$). Şiddet ve saldırganlık alt boyutundan duyuşsal puan ortalamaları 16-20 yaş arası olanların $\overline{X}$ =17,02 21-25 yaş arası olanların $\overline{X}$ =14,41 26-30 yaş arası olanların $\overline{X}$ =14,94 31-35 yaş arası olanların $\overline{X}$ =16,80 36-40 yaş arası olanların $\overline{X}$ =14,08 ve 41 yaş ve üzeri olanların ise $\overline{X}$ =15,06 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından duyuşsal puan ortalamaları açısından yaş değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir($p>0,05$). Şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları 16-20 yaş arası olanların $\overline{X}$ =50,97 21-25 yaş arası olanların $\overline{X}$ =40,99 26-30 yaş arası olanların $\overline{X}$ =44,38 31-35 yaş arası olanların $\overline{X}$ =46,80 36-40 yaş arası olanların $\overline{X}$ =42,25 ve 41 yaş ve üzeri olanların ise $\overline{X}$ =45,86 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları açısından yaş değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir($p>0,05$).

Şanlı (2014) Futbol müsabakalarında olaylarda yer alan seyircilerin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi isimli doktora tez çalışmasında, taraftarların aritmetik ortalamalarına göre 26-30 yaş aralığı diğer yaş gruplarına göre daha yüksek gözükmesine rağmen, şiddet eğilimlerinde genel olarak yaş durumlarında anlamlı bir

farklılık görülmediğini tespit etmiştir. Var (2008) yılında yaptığı çalışmasında; yaş durumlarına göre futbolda seyircilerin spor alanlarındaki saldırganlık davranışlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Yapmış olduğumuz Antalyaspor futbol taraftarlarının şiddet ve saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi çalışmamızın yaş değişkeni bulguları ile Şanlı (2014) ve Var (2008) çalışmaları bulguları benzerlik göstermektedir.

Acet (2001) çalışmasında yaş gruplarına göre şiddete karışmada anlamlı bir ilişki bulmuştur. Yaş gruplarına göre %68,5 şiddete katılmayı düşünmediklerini, %8,7 fiilen şiddet olaylarına katılanları, fiili olarak şiddet olaylarına katılanların en fazla yaş grubunun %25 ile 15-20 yaş grubu olduğu, sözlü olarak şiddete katılanların %16 olduğunu tespit etmiştir.

Çakmak (2016) yapmış olduğu çalışmada yaş grubuna göre şiddeti onaylama düzeyi yüksek derecede anlamlı farklılık göstermektedir. 18 yaş altı, 26-35 yaş arası ve 36 ve üstü yaş grupları arasında katılımcıların şiddeti onaylama düzeyinde anlamlı fark bulmuştur. 36 ve üstü yaş grubu katılımcılarının şiddeti onaylama düzeyi ile 19-25 yaş grubu ve 26-35 yaş grubu arası şiddeti onaylama düzeyleri arasında anlamlı bir fark tespit etmiştir. 18 yaş altının daha çok şiddete eğilimli olduğunu ve yaş küçüldükçe şiddet eğiliminin arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Ece (2014) araştırmasında yaş grubu değişkenleri arasında istatistiksel yönden anlamlı fark bulmuştur. 14-17 yaş grubu ile 18-21 yaş grubu değişkenleri arasında yaş arttıkça saldırganlık düzeyinin artığını tespit etmiştir.

Gümüşgül (2016) çalışmasında yaş değişkeni ile saldırganlık ve şiddet eğilimlerinin davranışsal, duyuşsal ve bilişsel alt boyutları arasında anlamlı bir fark bulmuştur. 16 yaş altı ve 44 yaş üstü katılımcıların saldırganlık ve şiddet düzeyleri yüksek çıkmıştır. Bilişsel alt boyuta göre davranışsal ve duyuşsal alt boyutlarında, yaş grupları değişkenine göre daha fazla saldırganlık ve şiddet eğilimi olduğu görülmüştür.

Kural (2017) çalışmasında yaş grubu değişkeni ile şiddete yatkın olma arasında anlamlı fark tespit etmiştir. Genç yaştaki taraftarların, orta ve daha yaşlı taraftarlara göre daha fazla şiddete yatkın oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Acet (2001), Çakmak (2016), Ece (2014), Gümüşgül (2016), Kural (2017) yapmış oldukları çalışma sonucunda yaş değişkeni ile saldırganlık ve şiddet eğilimi arasında bizim çalışmamızın aksine istatistiksel yönden anlamlı bir fark tespit etmişlerdir.

Yaş değişkenine göre yapılan bu çalışmaların bizim araştırmamızdan farklı sonuçlar ortaya koymasının nedenleri arasında yaşanılan çevre, aile eğitim seviyesi, gelir düzeyi gibi nedenler sıralanabilir. Yapılan çalışmaların farklı illerde ve evren örneklem gurubunun çok illeri kapsaması bu farkı ortaya çıkarabilir.

Antalyaspor futbol taraftarlarının eğitim durumu değişkenine göre şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyutlarına ait one way anova testi sonuçları aşağıda görülmektedir. İnceleme sonucunda şiddet ve saldırganlık alt boyutundan davranışsal puan ortalamaları okuryazar olanların $\overline{X}$ =16,00 ilkokul mezunu olanların $\overline{X}$ =12,34 ortaokul mezunu olanların $\overline{X}$ =12,00 lise mezunu olanların $\overline{X}$ =16,39 üniversite mezunu olanların $\overline{X}$ =9,80 ve lisansüstü mezunu olanların ise $\overline{X}$ =14,10 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları açısından eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre; lise mezunu olanların şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları üniversite mezunlarına göre daha yüksektir. Şiddet ve saldırganlık alt boyutundan bilişsel puan ortalamaları okuryazar olanların $\overline{X}$ =20,66 ilkokul mezunu olanların $\overline{X}$ =17,78 ortaokul mezunu olanların $\overline{X}$ =17,31 lise mezunu olanların $\overline{X}$ =19,17 üniversite mezunu olanların $\overline{X}$ =15,56 ve lisansüstü mezunu olanların ise $\overline{X}$ =23,50 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları açısından eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre; lisansüstü mezunların şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları üniversite mezunlarına göre daha yüksektir. Şiddet ve saldırganlık alt boyutundan duyuşsal puan ortalamaları okuryazar olanların $\overline{X}$ =17,33 ilkokul mezunu olanların $\overline{X}$ =16,60 ortaokul mezunu olanların $\overline{X}$ =16,63 lise mezunu olanların $\overline{X}$ =16,58 üniversite mezunu olanların $\overline{X}$ =13,90 ve lisansüstü mezunu olanların ise $\overline{X}$ =17,00 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından duyuşsal puan ortalamaları açısından eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre; lise mezunlarının şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından duyuşsal puan ortalamaları üniversite mezunlarına göre daha yüksektir. Şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları okuryazar olanların $\overline{X}$ =54,00 ilkokul mezunu olanların $\overline{X}$ =46,73 ortaokul mezunu olanların $\overline{X}$ =45,95 lise mezunu olanların $\overline{X}$ =52,15 üniversite mezunu olanların $\overline{X}$ =39,27 ve lisansüstü mezunu olanların ise $\overline{X}$ =54,60 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları açısından eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit

edilmiştir($p<0,05$). Buna göre; lise mezunlarının şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları üniversite mezunlarına göre, lisansüstü mezun olanlarında üniversite mezunlarına göre daha yüksektir.

Acet (2001) araştırmasında, eğitim durumu değişkeni ile şiddet eğilimi arasında istatistiksel yönden anlamlı fark tespit etmiştir. Taraftarların yetersiz eğitim seviyelerinin şiddete neden olduğunun oranını %61,4 olarak bulmuştur. Gür (2015) yapmış olduğu çalışmada eğitim durumu değişkeni ile şiddet eğilimi arasında anlamlı fark bulmuştur. Öğrenim durumuna göre lise düzeyi eğitiminin şiddet eğilimi açısından daha fazla ve yüksek olduğunu tespit etmiştir. Çakmak (2016) çalışmasında, ortaöğretim ve altı eğitim düzeyine sahip taraftarlar ile lisans ve lisansüstü eğitime sahip taraftarlar arasındaki şiddeti onaylama düzeyleri arasında istatistiksel yönden anlamlı fark tespit etmiştir. Ortaöğretim ve altı eğitim düzeyine sahip taraftarların, eğitim durumu değişkenine göre şiddete eğiliminin daha fazla olduğu sonucuna varmıştır. Şeker (2011) yapmış olduğu araştırmada eğitim durumu değişkeni ile şiddet olayları arasında anlamlı fark tespit etmiştir. Araştırma sonucunda eğitim düzeyi ileri yönde arttıkça, şiddet olaylarının azaldığı sonucuna varmıştır. Gümüşgül (2016) araştırmasında eğitim düzeyi değişkeni ile saldırganlık ve şiddet eğilimi arasında davranışsal alt boyut açısından anlamlı bir farkın olduğu fakat bilişsel ve duyuşsal alt boyut açısından istatistiksel yönden anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Kural (2017) çalışmasında, eğitim düzeyi değişkenine göre şiddet olaylarına karışma arasında anlamlı fark vardır. İlkokul, ortaokul, lise ve önlisans eğitimi almış taraftarların lisans eğitimi almış taraftarlara göre şiddet olaylarına karışmada daha yüksek ve daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çalışmamızın, şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları açısından eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir sonucu göz önüne alındığında, Acet (2001), Gür (2015), Çakmak (2016), Şeker (2011), Gümüşgül (2016) ve Kural (2017)'ın yapmış oldukları çalışmalar ile paralellik göstermektedir.

Ece (2014) yapmış olduğu araştırmada, eğitim düzeyi değişkeni ile saldırganlık düzeyi arasında istatistiksel yönden anlamlı bir fark bulamamıştır. Eğitim düzeyi değişkeni lise ve üniversite öğrencileri arasında saldırganlık eğilimi açısından anlamlı bir farkın olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Duyar (2011) çalışmasında eğitim düzeyi değişkeni ile saldırganlık eğilimi arasında anlamlı bir fark tespit edememiştir. Araştırmada, eğitim seviyelerine göre saldırganlık arasında anlamlı bir fark yoktur sonucuna ulaşmıştır. Şanlı (2014) araştırmasında, şiddet ve

saldırganlık eğilimi ile eğitim düzeyi değişkeni arasında istatistiksel yönden anlamlı bir fark tespit edememiştir.

Ece (2014), Duyar (2011), Şanlı (2014)'ün çalışmaları incelendiği takdirde, bizim çalışmamızın sonucu ile bir paralellik göstermediği görülmektedir.

Şanlı (2014)'ün çalışması bizim çalışmamız ile farklılık teşkil etmesinin nedenleri arasında Şanlı (2014)'ün örneklem gurubu olarak olaylara katılan seyircilerin saldırganlık ifadelerini belirlemesi olabilir. Duyar (2011) ve Ece (2014) yapmış oldukları çalışmada ise evren örneklem gurubunun farklı illerde olması çalışmanın paralellik göstermemesine neden olabilir.

Antalyaspor futbol taraftarlarının meslek durumu değişkenine göre şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyutlarına ait one way anova testi sonuçları aşağıda görülmektedir. İnceleme sonucunda şiddet ve saldırganlık alt boyutundan davranışsal puan ortalamaları öğrencilerin $\overline{X}$ =11,83 serbest meslek $\overline{X}$ =12,03 memur olanların $\overline{X}$ =10,16 emekli olanların $\overline{X}$ =11,15 işçi olanların $\overline{X}$ =13,97 ev hanımı olanların $\overline{X}$ =8,25 ve işsiz olanların ise $\overline{X}$ = 15,60 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları açısından meslek değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre; işçilerin şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından duyuşsal puan ortalamaları ev hanımlarına göre, işsizlerinde ev hanımlarına göre daha yüksektir. Şiddet ve saldırganlık alt boyutundan bilişsel puan ortalamaları öğrencilerin $\overline{X}$ =15,96 serbest meslek $\overline{X}$ =18,46 memur olanların $\overline{X}$ =16,66 emekli olanların $\overline{X}$ =19,46 işçi olanların $\overline{X}$ =19,41 ev hanımı olanların $\overline{X}$ =12,25 ve işsiz olanların ise $\overline{X}$ = 21,00 olarak bulunmuş, şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları açısından meslek değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre; öğrencilerin şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları ev hanımlarına göre, işsizlerinde ev hanımlarına göre daha yüksektir. Şiddet ve saldırganlık alt boyutundan duyuşsal puan ortalamaları öğrencilerin $\overline{X}$ =14,55 serbest meslek $\overline{X}$ =16,62 memur olanların $\overline{X}$ =13,06 emekli olanların $\overline{X}$ =15,92 işçi olanların $\overline{X}$ =16,73 ev hanımı olanların $\overline{X}$ =17,00 ve işsiz olanların ise $\overline{X}$ = 19,20 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından duyuşsal puan ortalamaları açısından meslek değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir($p>0,05$). Şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları öğrencilerin $\overline{X}$ =42,36 serbest meslek $\overline{X}$ =47,12 memur olanların $\overline{X}$ =39,90 emekli olanların $\overline{X}$ =46,53 işçi olanların $\overline{X}$ =50,11 ev hanımı olanların $\overline{X}$ =37,50 ve işsiz

olanların ise $\overline{X}$ = 55,80 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları açısından meslek değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir(p>0,05). Buna göre; şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları açısından işçilerin ev hanımlarına oranla ve işsizlerinde ev hanımlarına oranla daha yüksektir. Buradan da işsiz ve işçilerin şiddet ve saldırganlık puanları yüksek ev hanımlarının da düşük olduğu görülmektedir.

Acet (2001) yapmış olduğu çalışmasında, meslek durumu değişkenine göre şiddet ve saldırganlık eğilimi arasında istatistiksel yönden anlamlı bir fark tespit etmiştir. Aynı şekilde Çağlayan (2003) araştırmasında meslek grupları ile şiddet olaylarına karışma arasında anlamlı bir fark bulmuştur. Var (2008) çalışmasında, meslek durumu değişkenine göre işçi, serbest meslek, işsiz ve öğrenciler, memurlara göre saldırganlık olaylarına daha çok katıldığı sonucuna varmıştır. Saldırganlık olaylarına katılım ile meslek değişkeni arasında anlamlı bir fark tespit etmiştir.

Kural (2017) yapmış olduğu araştırma sonucuna göre, şiddete yönelik eylem eğilimi alt boyutunda öğrenci, işçi, işsiz ve serbest meslek gruplarının kamu görevlisi meslek grubuna göre şiddete karışmalarının daha yüksek ve kuvvetli olduğu sonucuna varmıştır.

Araştırmamızın şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları açısından meslek değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir sonucu göz önüne alarak, Acet (2001), Çağlayan (2003), Var (2008), Kural (2017)'ın yapmış oldukları çalışmalar ile benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Şanlı (2014) yapmış olduğu araştırma sonucunda meslek değişkeni ile saldırganlık ve şiddet eğilimi arasında istatistiksel yönden anlamlı bir fark tespit edemediği düşünüldüğü zaman bizim çalışmamız ile paralellik göstermediği anlaşılmaktadır.

Antalyaspor futbol taraftarlarının gelir durumu değişkenine göre şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyutlarına ait one way anova testi sonuçları aşağıda görülmektedir. İnceleme sonucunda şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları aylık gelir düzeyi 0-1000 TL olanların $\overline{X}$ =11,50 aylık gelir düzeyi 1001-2000 TL olanların $\overline{X}$ =12,02 aylık gelir düzeyi 2001-3000 TL olanların $\overline{X}$ =10,55 ve 3001 TL ve üzeri olanların ise, $\overline{X}$ =13,51 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları açısından aylık gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir(p>0,05). Şiddet

ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel toplam puan ortalamaları aylık gelir düzeyi 0-1000 TL olanların $\overline{X}$ =15,76 aylık gelir düzeyi 1001-2000 TL olanların $\overline{X}$ =17,58 aylık gelir düzeyi 2001-3000 TL olanların $\overline{X}$ =17,25 ve 3001 TL ve üzeri olanların ise, $\overline{X}$ =19,67 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları açısından aylık gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0,05$). Buna göre, gelir durumu yüksek olanların gelir durumu düşük olanlara oranla şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel boyutunda daha yüksektir. Şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından duyuşsal toplam puan ortalamaları aylık gelir düzeyi 0-1000 TL olanların $\overline{X}$ =15,02 aylık gelir düzeyi 1001-2000 TL olanların $\overline{X}$ =15,10 aylık gelir düzeyi 2001-3000 TL olanların $\overline{X}$ =15,60 ve 3001 TL ve üzeri olanların ise, $\overline{X}$ =15,46 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları açısından aylık gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir($p>0,05$). Şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları aylık gelir düzeyi 0-1000 TL olanların $\overline{X}$ =42,29 aylık gelir düzeyi 1001-2000 TL olanların $\overline{X}$ =44,72 aylık gelir düzeyi 2001-3000 TL olanların $\overline{X}$ =43,40 ve 3001 TL ve üzeri olanların ise, $\overline{X}$ =48,65 olarak bulunmuş şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları açısından aylık gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir($p>0,05$).

Var (2008) yapmış olduğu çalışmada gelir durumu değişkenine göre şiddet ve saldırganlık eğilimleri arasında istatistiksel yönden anlamlı bir fark tespit edememiştir. Aynı şekilde yapmış olduğu araştırma sonucunda Şanlı (2017), gelir durumu değişkenine göre şiddet ve saldırganlık eğilimleri arasında anlamlı bir fark bulamamıştır.

Çalışmamızda, şiddet ve saldırganlık toplam puan ortalamaları açısından aylık gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir sonucu baz alındığı takdirde, Var (2008) ve Şanlı (2017) çalışmaları ile benzerlik ve paralellik göstermektedir.

Acet (2001) araştırmasında, şiddet ve saldırganlık eğilimi açısından aylık gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit etmiştir. Çağlayan (2003) yapmış olduğu çalışma grubunun %51'ini, düşük gelir seviyesindeki araştırmacılar oluşturmaktadır. Çalışmasında aylık gelir durumu değişkenine göre şiddet ve saldırganlık eğilimi arasında anlamlı bir fark tespit etmiştir. Ekonomik durum düştükçe, saldırganlık olaylarına katılım artmaktadır sonucuna ulaşmıştır. Ece

(2014), aile gelir düzeyi kötü olan araştırmacıların, aile gelir düzeyi iyi olan araştırmacılara göre saldırganlık tutumlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aile gelir düzeyinin kötü olması, saldırgan davranış göstermeyi arttırmaktadır. Ece (2014) çalışmasında, aylık gelir durumu değişkenine göre şiddet ve saldırganlık eğilimi arasında anlamlı bir fark tespit etmiştir. Gümüşgül (2016) çalışmasında aylık ortalama gelir düzeyinin, şiddetin davranışsal ve duyuşsal alt boyutlarında anlamlı bir fark olduğunu fakat bilişsel alt boyutunda anlamlı bir fark olmadığını tespit etmiştir. Aylık gelir durumu azaldıkça, saldırganlık ve şiddet olaylarına karışma artmaktadır sonucuna ulaşmıştır. Kural (2017) yapmış olduğu araştırmada, gelir düzeyi değişkenine göre taraftarların şiddete yönelik düşünce ve eylem eğilimi boyutunda, alt gelir seviyesindeki taraftarların, daha yüksek gelir seviyesindeki taraftarlara göre şiddet eğiliminin daha fazla olduğunu tespit etmiştir.

Araştırmamızda, şiddet ve saldırganlık açısından aylık gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir fark tespit edilememiştir sonucu göz önüne alındığında, Acet (2001), Çağlayan (2003), Ece (2014), Gümüşgül (2016), Kural (2017)'ın çalışmaları ile benzerlik ve paralellik göstermemektedir.

# 5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma; futbol taraftarının şiddet ve saldırganlık ifadelerine yaklaşımlarının ifade düzeylerini tespit ederek kişisel özelliklere göre bunların farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Araştırmada elde edilen sonuçlar şunlardır;

Araştırmaya katılan bireylerin şiddet ve saldırganlık ölçeğinden almış oldukları $\overline{X}$ =44,24 puan ortalaması ölçeğin toplam puanından alınabilecek (ölçeğin genelinden alınabilecek en düşük değer 21 ve en yüksek değer 105) değerler göz önüne alındığında orta seviyede şiddet ve saldırganlık düzeyine sahip oldukları söylenebilinir. Araştırmacıların şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamaları $\overline{X}$ = 11,94 ölçekten alınabilecek değerler göz önüne alındığında (ölçekten en düşük 8, en yüksek 40 puan) düşük seviyede, şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamaları $\overline{X}$ = 17,12 ölçekten alınabilecek değerler göz önüne alındığında (ölçekten en düşük 8, en yüksek 40 puan) düşük, şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından duyuşsal puan ortalamaları $\overline{X}$ = 15,17 ölçekten alınabilecek değerler göz önüne alındığında (ölçekten en düşük 5, en yüksek 25puan) orta seviyede olduğu söylenebilinir.

Bu araştırmanın sonucunda, Antalyaspor Futbol Taraftarının şiddet ve saldırganlık düzeylerinde; cinsiyet (erkeklerin şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyutlarında davranışsal, bilişsel ve duyuşsal puan ortalamalarında kadınlara oranla daha yüksek), yaş (şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından davranışsal puan ortalamalarında 16-20 yaş arası olanların 21-26 yaş arası ve 26-30 yaş arası olanlara oranla daha yüksek), eğitim durumu (şiddet ve saldırganlık toplam ve alt boyutlarından davranışsal, bilişsel ve duyuşsal puan ortalamalarında eğitim seviyesi yükseldikçe şiddet ve saldırganlık düzeyleri de düşmektedir), meslek (şiddet ve saldırganlık toplam puan ve alt boyutlarından davranışsal ve bilişsel de işçi ve issizlerin yüksek, ev hanımları ise düşüktür.) ve gelir durumu değişkenlerinde (şiddet ve saldırganlık alt boyutlarından bilişsel puan ortalamalarında gelir durumu yükseldikçe şiddet ve saldırganlık puanı da yükselmektedir) anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

## 6. KAYNAKLAR


Acet M, 1997. Futbol seyircisinin sosyo-kültürel yapısının şiddet eylemine etkisi, voleybol ve basketbol seyircileri ile karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Acet M, 2001. Futbol seyircisini fanatik ve saldırgan olmaya yönelten sosyal faktörler. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Acet M, 2003. Futbolda şiddeti etkileyen sosyal faktörler. Ankara Emniyet Müdürlüğü, Futbolda Şiddet ve Önlenmesi Sempozyumu, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, s.137-207.

Acet M, 2005. Spordaki saldırganlık ve şiddet. 1.Baskı. Ankara: Morpa Kültür Yayınları.

Acet M, 2006. Sporda saldırganlık ve şiddet. İstanbul, Morpa Kültür Yayınları, Yaylacık Matbaası.

Adıgüzel M, 1999. Sporun kitlelere yaygınlaştırılmasında televizyonun rolü ve bölgesel televizyonların spor yayın politikalarının bölge halkı tarafından değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Afyon YA, Özkan H, Yıldız SM, 2005. Profesyonel futbol takımlarının saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılması. Doğu Anadolu Bölgesi Yayınları, s.f.166.

Akıl AM, 2018. Üniversite öğrencilerinde mizah eğiliminin saldırganlık üzerindeki etkilerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Akşar T, 2005. Endüstriyel futbol. 1. Baskı. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Amanvermez İ, 2013. Futbolda seyircisiz maçlarda uygulanan tutundurma çabalarının kadın taraftarlar üzerindeki etkisine yönelik bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Anderson CA, Bushman BJ, 2002. Human aggression. Annual Reviews of Psychology, 53, 27-51.

Arıkan AN, 2000. Farklı branşlardaki spor seyircilerinin sosyo-kültürel profili ve izleyicilik durumları üzerine bir araştırma. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Arikan Y, Çelik O, 2007. Futbolda şiddet ve polis. Polis Bilimleri Dergisi Cilt:9(1-4), 109-192.

Arslanoğlu K, 2005. Futbolun psikiyatrisi. İthaki Yayınları.

Ayan S, 2006. Şiddet ve Fanatizm. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 7(2), 191-209.

Bahadır Z, 2006. Futbol seyircisinin sosyo-ekonomik-kültürel yapısının şiddet eylemine etkisi konyaspor örneği. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Bandura A, 1973. Aggression: a social learning analysis, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Bayram A, 2011. Futbol seyircilerinin taraftarlık ve şiddet ifadelerine yaklaşımlarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Beiu A, 2005. Football related violence in romania. 10. International Congress of History of Sport Sport and Violence, Sevilla.

Biber E, Ersoy A, Acet M, Küçük M, 2010. Türk futbol antrenörlerinin tükenmişlik düzeylerinin değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 12(2): ss, 134-143.

Borg WR, Gall M, 1989. Educational research: An introduction. New York: Longmen, p.939.

Can B, 2017. Futbolda taraftar ve öfke ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Cebeci D, 1995. Manzum ifadelerin savaştaki ve spordaki gücü-II. Türk Yurdu Dergisi, 15, 22-30.

Cengiz R, 2004. Futbol antrenörlerinin saldırganlık türleri ve şiddet olaylarına bakış açıları. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık BilimleriEnstitüsü, Ankara.

Çağlayan HS, 2003. Futbol seyircisinin sosyo ekonomik kültürel yapısının şiddet eğilimindeki rolü konyaspor örneği. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Çağlayan HS, Fişekcioğlu İB, 2004. Futbol seyircisini şiddete yönelten faktörler. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 12, 127-142.

Çaha Ö, 1999. Spora yaslanarak bir nefes almak. Düşünen Siyaset Dergisi, Futbol Özel Sayısı, Sayı 2, Mart.

Çakmak MN, 2016. Futbolda erkeklik ve şiddet: nefer taraftar grubu örneği. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Çolakoğlu T, 2000. Sporun topluma yaygınlaştırılmasında medyanın etkisi (güreş örneği). Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Demir B, 2009. Görsel medyanın spordaki şiddete etkisi. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Dikici ST, 2008. Türkiye'de taraftarın sosyal ve siyasal profili: beşiktaş jk çarşı grubu örneği, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
Dikici ST, 2009. Çarşı bir başka taraftarlık. Dipnot Yayınları, 2, Ankara.
Dilek, H, 2002. Mahallenin en şık ağabeyleri. İstanbul; Babil yayınları.
Doğan O, 2005. Spor psikolojisi. Nobel Kitapevi, 2, Adana.
Dunning, JH, 2002. Relational assets, networks and international business activity. In Eds. Contractor F.J, and Lorange P, Cooperative Strategies and Alliances, Pergamon: New York p. 569–594.
Dursun Y, 2011. Şiddetin izini sürmek: Şiddet nedir. Felsefe Dergisi, 12(3).
Duyar D, 2011. Futbol seyircisinde saldırganlık davranışlarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
Ece C, 2014. Futbol müsabakalarını stadyumda seyreden üniversite ve ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin araştırılması sakarya ili örneği. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
Erkal M, 1992. Sosyolojik açıdan spor. Kutsun Matbaa ve Reklamcılık Merkezi, İstanbul, ss.17-92.
Erkal ME, Güven Ö, Ayan D, 1998. Sosyolojik Açıdan Spor. Der Yayınları, İstanbul.
Fişekçioğlu İB, Özdağ S, Duman Ş, Atalay A, 2010. Futbolda şiddet ve yasal karşı tedbirler. Türkiye Kickboks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi, 3(2): 12-27.
Freedman JL, Sears DO, Carlsmith JM, 1993. Sosyal Psikoloji. (Çev: Ali Dönmez), Kırali Matbaası, Ankara.
Galeano E, 2006. Gölgede ve güneşte futbol. Çev: Önalp E, Kutlu MN, Can Yayınları, İstanbul.
Garland J, Michael R, 1999. Policing racism at football matches. ınternational journal of the sociology of law. Scarman Centre, University of Leicester, U.K, 1999, 27, 251-266.
Gülahmetoğlu Y, 2015. Türk sporundaki şiddet olaylarının reklam ve pr aktiviteleri kullanarak değiştirebilme çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
Gültekin H, 2008. Türk futbolunda şiddetin önlenmesine yönelik emniyet uygulamalarının yasalar çerçevesinde incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
Gültekin O, Doğan M, Doğan A, Eylem B, 2000. Futbol sahalarında şiddet ve emniyet güçlerinin tutumu üzerine bir araştırma. Yüzyılda Polisin Eğitimi Sempozyumu, EGM Yayınları, Ankara, 749-759.
Gümüşgül O, 2016. Futbol seyircilerinde saldırganlık şiddet ve holiganizme yönelik davranışların önlenmesinde serbest zaman etkinliklerine katılım etkisinin incelenmesi. Doktora Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
Gür B, 2015. Evrensel bir sorun: sporda şiddet. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
Hobbs D, Robins D, 1991. The boy done good football violence changes and continuities. The Sociological Review, 39(3), 551-579.
İnel MS, 1996. Kimlik oluşumunda spor ne kadar merkezde. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
Jwell TR, Simmons R ve Szymanski S, 2014. Bad for business. the effects of hooliganism on english professional football clubs. Journal of Economics, 15(5), 429-450.
Kalkan N, 2016. 6222 sayılı kanun gereğince ceza almış futbol taraftarlarını şiddete yönelten faktörlerin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
Karagözoğlu C, Ay SM, 1999. Futbol seyircisinde saldırganlık eğilimleri İstanbul örneği. Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim veTeknoloji Dergisi, 6(3), 27-31.
Karasar N, 1995. Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara, 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık, 292.
Kerr JH, 1994. Understanding soccer hooliganism, buckingam. Open Universty Press.
Kılcıgil E, 1998. Sosyal çevre ve spor ilişkileri. Bağırgan Yayınevi, Ankara.
Kılcıgil E, Partal M, 2003. Süper ligde oynayan bir futbol takımı taraftarlarının şiddete neden olan tahrik olma unsurları üzerine bir araştırma. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi VIII (2003), 2, 43-52, Ankara.
Koçer M, 2012. Futbol derneklerine üye olan taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimlerinin belirlenmesi (kayseri örneği). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 32(1), 113-114.
Konter E, 2003. Spor psikolojisi uygulamalarında yanılgılar ve gerçekler. Dokuzeylül Yayınları, İzmir.
Koyuncuoğlu K, 2012. Futbol seyircisinin sosyo-ekonomik-kültürel yapısının şiddet eylemine etkisi manisaspor örneği. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Köknel Ö, 1996. Bireysel ve toplumsal şiddet. Altın Kitaplar Yayınevi, 1, İstanbul.

Kural S, 2017. Futbol süperlig takım taraftarlarının sporda fanatizm ve şiddete ilişkin görüşleri. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kurtiç N, 2006. Futbol seyircisini saldırganlığa iten psiko-sosyal nedenler (Sakarya ili örneği). Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Kuru E, 2000. Sporda psikoloji. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, Ankara.

Kuru E ve Var L, 2009. Futbol seyircilerinin spor alanlarındaki saldırganlık davranışları hakkında betimsel bir çalışma. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(2), 141-153.

Küçük V, 1997. Sporda yönlendirmenin yeri ve önemi, futbol örneği. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Küçük V, Acet M, 1998. Kitle iletişim araçlarından yazılı basının kullanmış olduğu üslubun sporcu ve seyirci saldırganlığı açısından incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi 5. Spor Bilimleri Kongresi, Ankara, ss.127.

Michaud Y, 1996. Şiddet. (Çev. C. Muhtaroğlu), İstanbul: İletişim Yayınları Yeni Yüzyıl Kitaplığı, ss, 5,43,44.

Mirioğlu M, 2007. Futbol haberlerinin sunumunda şiddet hürriyet zaman ve birgün gazetelerinde futbol sunumlarının analizi. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Okur U, 2015. Toplumsal olayların spor alanlarında şiddet ve düzensizlik ortamına etkileri. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özbaydar S, 1983. İnsan davranışlarının bilimsel sınırları ve spor psikolojisi bilimsel sorunlar dizisi. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Özmaden M, 2004. Seyircilere göre futbolda saldırganlığı teşvik eden faktörler üzerine bir araştırma. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özmaden M, Yıldıran İ, 2003. Futbola ilişkin dışsal etkenlerin seyirci saldırganlığı üzerindeki etki düzeylerinin araştırılması. Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi, Ankara,188-198.

Öztürk SB, 2003. Spor taraftar saldırganlığı ve güvenlik önlemleri. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Pulur A, Kaynak İ, Orhan S, 2004. Polislerin spor müsabakalarındaki seyirciye müdahalede kendi taraftarlığının etkisinin araştırılması. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 5, 241-260.

Russell GW, 2003. Sport riots social psychological review canada foundations of sport champaign. IL Human Kinetics Publishers, Canada.

Şahin HM, 2003. Sporda şiddet ve saldırganlık. Ankara, Nobel Basım Evi, 25-85.

Şanlı S, 2014. futbol müsabakalarında olaylarda yer alan seyircilerin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şanlı S, Güçlü M, 2015. Sporda seyirci saldirganliği ve şiddet ölçeği'nin (ssavs) geçerlik ve güvenirlik çalişması. Turkish Journal of Psychology, s.1-12.

Şeker R, 2011. Lise ve üniversite düzeyinde öğrenim gören gençlerin sporda şiddet ve istenmeyen davranışlara karşı görüşlerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Talimciler A, 2003. Türkiye'de futbol fanatizmi ve medya ilişkisi. Bağlam Yayınları, İstanbul.

Taştan Ş, 2009. Futbol taraftarlığı ve şiddet olgusu farklı taraftar gruplarında şiddet eğilimleri üzerine karşılaştırılmalı sosyolojik bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Tuzgöl M, 2000. Ana baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Türk PsikolojikDanışma ve Rehberlik Dergisi, 2(14), 39-48.

Tutkun E, Güner ÇB, Ağaoğlu SA, Soslu R, 2010. Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin değerlendirilmesi. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 1(1): 23-29.

Türk Dil Kurumu, 2019. Erişim tarihi: 03. 04. 2019 Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr.

Üge B, 1993. Aggressivite ve empulsivite faktörlerinin suçların şahsiyet yapısındaki roller. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Var L, 2008. Futbolda seyircilerin spor alanlarındaki saldırganlık davranışları hakkında betimsel bir çalışma (kırşehir ili örneği). Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Vojinovic B, 2016. Futbolda şiddet ve hukiki boyutları. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
Yetim AA, 2000. Sosyoloji ve Spor. Berikan Yayınevi, Ankara
Yılmaz S, 2013. Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin empatik eğilimleri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (İstanbul ili Bayrampaşa ilçesi örneği. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
Yücel AS, Atalay A, Gürkan A, 2015. Sporda şiddet ve saldırganlığı etkileyen unsurlar. Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi, 2.
Yüksel H, Doğan B, Moralı S, Acar MF, 1998. Futbolda şiddetin toplumbilimsel boyutları. Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim veTeknolojisi Dergisi, yıl:5, sayı:1, s.22-26.

## 7. EKLER

### 7.1 EK-A: Kişisel Bilgi Formu

Değerli Katılımcı; aşağıda belirtilen anket Futbol Taraftarının Şiddet ve Saldırganlık İfadelerine Yaklaşımlarının İncelenmesi isimli Yüksek Lisans Tezinin veri toplama aracıdır. Çalışmada elde edilen veriler çalışmayı gerçekleştiren araştırmacı dışında kimseyle paylaşılmayacağını bildirmek isteriz. Anketi doldurmak tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Samimi cevaplar vererek çalışmanın kalitesine olumlu katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

**Alparslan Aziz TUNÇ**

**1. BÖLÜM – KİŞİSEL BİLGİLER**

**Kişisel Bilgiler**

**Cinsiyetiniz:** Bay( ) Bayan ( )

**Yasınız:** 16-20( ) 21-25( ) 26-30( ) 31-35( ) 36-40( ) 40ve üzeri ( )

**Öğrenim Durumunuz**

Okur-yazar( ) İlkokul( ) Ortaokul ( ) Lise( ) Üniversite ( ) Lisansüstü( )

**Meslek**

Öğrenci ( ) Serbest Meslek( ) Memur( ) Emekli( ) İşçi ( ) Ev Hanımı ( ) İşsiz ( )

**Aylık Gelir**

0-1.000tl ( ) 1.001-2000tl ( ) 2.001- 3000tl( ) 3.001 ve üzeri ( )

## 7.2 EK-B : Sporda Seyirci Saldırganlığı ve Şiddet Ölçeği (SSAVS)

**Genel Bilgiler**

Lütfen doğru olduğunu düşündüğünüz şıkka işaret koyunuz. Her soruya sadece bir cevap vermeniz önemle rica olunur.

| **Lütfen doğru olduğunu düşündüğünüz şıkka çarpı (*) işareti koyunuz. Her soruya sadece bir cevap vermeniz önemle rica olunur.** | **1 Hiç Bir Zaman** | **2 Nadiren** | **3 Ara Sıra** | **4 Sıklıkla** | **5 Her Zaman** |
|---|---|---|---|---|---|
| 1-) Rakip takımın simgelerini (forma, plaka, flama, mascot vb.) gördüğümde zarar veririm. | | | | | |
| 2-) Rakip takımın seyircisini düşman olarak görürüm. | | | | | |
| 3-) Rakip takımın galibiyet alması ya da başarı göstermesi beni derinden etkiler. | | | | | |
| 4-) Kızdığımda tribüne zarar veririm. | | | | | |
| 5-) Rakip seyirci yanlışlıkla bizim tribün tarafına girdiğinde onunla kavga ederim. | | | | | |
| 6-) Arkadaşlarımla beraberken rakip seyirciyle daha rahat kavga ederim. | | | | | |
| 7-) TV'deki spor tartışma programlarının beni rakip takıma karşı kızgınlığımı artırdığını düşünüyorum. | | | | | |
| 8-) Hakem, takımım aleyhine hatalı karar verirse sinirlenirim. | | | | | |
| 9-) Rakip sporcuların gol sonrası sevinmesi beni tahrik ettiğini düşünüyorum. | | | | | |

| **Lütfen doğru olduğunu düşündüğünüz şıkka çarpı (*) işareti koyunuz. Her soruya sadece bir cevap vermeniz önemle rica olunur.** | **1 Hiç Bir Zaman** | **2 Nadiren** | **3 Ara Sıra** | **4 Sıklıkla** | **5 Her Zaman** |
|---|---|---|---|---|---|
| 10-) Maç seyrettiğimde deşarj olurum ve rahatlarım. | | | | | |
| 11-)Takımıma destek olmam engellenirse öfkelenirim. | | | | | |
| 12-) Maç öncesi yöneticilerin açıklamaları beni rakip takıma karşı tahrik ettiğini düşünüyorum. | | | | | |
| 13-) Yenilgiyi kabullenemem. | | | | | |
| 14-) Yazılı basının manşetleri beni rakip takıma karşı kızgınlığımı artırdığını fark ettim. | | | | | |
| 15-) Yenilgi sonrası bu yenilginin acısını çıkartırım. | | | | | |
| 16-) Hakem takımım aleyhine karar verirse ona bağırıp küfüretmeyi düşünürüm. | | | | | |
| 17-) Amigoların davranışlarının, beni daha çok küfür etmeye yönelttiğini düşünüyorum. | | | | | |
| 18-) Kızdığımda saha içerisine yanıcı ve yabancı madde atarım. | | | | | |
| 19-) Tuttuğum takımım oyuncusu hata yaptığında, ona bağırıp küfür etme meyilli olduğumu düşünüyorum. | | | | | |
| 20-) Takımım yenilirse rakip futbolcuları ya da seyircisini taşıyan araçları taşlarım. | | | | | |
| 21-) Amigoların davranışlarının, beni daha çok kavgaya yönelttiğini düşünüyorum. | | | | | |

## 8. Özgeçmiş

1989 yılında Antalya'nın Alanya ilçesinde doğdu. İlköğretimini Serik, Cumalı İlköğretim Okulu'nda tamamladı. Lise eğitimini Serik Anadolu Lisesi'nde okudu. 2008 yılında Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Spor Yöneticiliği 2. Öğretim Bölümü'nü kazandı, 2012 yılında mezun oldu. 2013 yılı bahar döneminde Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Yöneticiliği Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitimi programına başladı. 2017 yılında Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi'ne Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı.